

**Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Львівська національна музична академія імені М. Лисенка
Факультет музикознавства, композиції, вокалу та диригування
Кафедра хорового та оперно-симфонічного диригування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

«Формування українських хорових колективів за кордоном у контексті еміграційних процесів новітньої російсько-української війни»

Виконала Максимчук Вероніка
студентка 2 курсу денної форми навчання
спеціальності 025 – Музичне мистецтво
профілізації хорове диригування
ступеня вищої освіти «Магістр»

Науковий керівник
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри
хорового та оперно-симфонічного
диригування
Флейчук Христина Орестівна

Рецензент
кандидат мистецтвознавства, доцент
доцент кафедри хорового та
оперно-симфонічного диригування
Куриляк Ірина Ігорівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ І. УКРАЇНСЬКА ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЄВРОПІ ТА НА АМЕРИКАНСЬКИХ КОНТИНЕНТАХ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ).....	6
1.1. Творче становлення Олександра Кошиця – центральної постаті діаспорного хорового руху українців у 20-30 рр. ХХ ст.....	6
1.2. Українська капела О. Кошиця, як репрезентант національної хорової традиції під час світового турне у ХХ ст.	13
1.3. Еміграційні хвилі українців та виникнення діаспорного хорового руху.....	17
 Розділ ІІ. ВПЛИВ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ХОРОВИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІД ЧАС НОВІТНЬОЇ РОСІЙСЬКО – УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	30
2.1. Моніторинг діяльності хорових колективів, організованих в еміграції.....	30
2.2. Організація репетиційного процесу під час перебування на чужині	40
2.3. Аналітична експертиза проблеми вибору хорового репертуару та процес міжнародної хорової інтеграції.....	48
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Любов до хорового мистецтва є, вочевидь, генетично закладеною у молекулах ДНК українського народу. Незалежно від місця народження, постійного або тимчасового проживання – хоровий спів супроводжував нашу націю. Українська пісня є нематеріальною спадщиною, що вміщує у собі культурні особливості, символи, історичні події, побут та звичаї, притаманні для українців різних етнічних груп. І саме через пісню, представлену у високомистецькому хоровому виконанні Української капели О. Кошиця, світ свого часу відкривав для себе нашу самобутність.

Географічне положення нашої держави з її ресурсними достатками (зокрема, велика частка територій покрита чорноземом), вихід до Чорного та Азовського морів, зручне розташування для налагодження торгівельних шляхів – все вищеперелічене було постійним «яблуком розбрату» для наших країн-сусідок. З історії відомо, що українці періодично зазнавали різних конфліктів, війн і попри те, що 24 серпня 1991 року Україна була проголошена незалежною, вже у 2014 році росія, що назвала себе спадкоємицею СРСР, порушуючи всі міжнародні норми, окупувала Крим, увійшла до Донецької та Луганської областей, провокуючи лавину смертей серед військових та цивільних, масовий виїзд наших громадян за межі держави.

Зі схожих причин (війни, політичний терор, цькування українського мистецтва) відбувалася міграція українців у XX столітті, в тому числі й Української хорової капели О. Кошиця, місією якої було представлення невідомої України світу. Ствердження і персоналізація української культури як самобутньої і абсолютно окремішньої від російської, у свій час було доручено саме хорові. Ця ж місія не втрачає своєї актуальності і сьогодні: її у міру можливостей несуть хорові колективи, що створилися в еміграції уже під час триваючої нині повномасштабної війни.

Мета дослідження: через ретроспективний огляд діяльності хорових колективів під час еміграційних хвиль у минулому, дослідити творчість, особливості функціонування новостворених українських хорів в еміграції та їх культурну місію за кордоном в умовах триваючої російсько-української війни.

Завдання магістерської роботи формуються з урахуванням поставленої мети і включають:

- аналіз творчого становлення Олександра Кошиця як центральної постаті діаспорного хорового руху українців у 20-30 рр. XX ст. в контексті його життєпису та хорової діяльності;
- аналіз діяльності Української капели О. Кошиця та її ролі у формуванні культурного іміджу України у світі;
- здійснення загального огляду еміграційних хвиль українців, історичних та соціальних причин їх виникнення, впливу на збереження української культури;
- загальний огляд хорових колективів на еміграції та їх творчої діяльності, виявлення причин виникнення;
- розгляд основних проблем репетиційного процесу та порівняння творчого досвіду різних колективів, які постали за період новітньої російсько-української війни;
- аналіз особливостей відбору репертуару колективами, діючими сьогодні в екзилі.

Об'єктом дослідження є творча діяльність українських хорів у її соціокультурному контексті.

Предмет дослідження – особливості функціонування українських хорів, які постали та діють у період новітньої російсько-української війни в еміграції.

Матеріалом дослідження є проведені інтерв'ю з різними респондентами – керівниками, представниками хорів-емігрантів, відеозаписи виступів колективів.

Методологічна основа дослідження у цілому базується на загальних методах наукового пізнання: емпіричних (спостереження - становлення різних колективів; порівняння – розгляд створення у різних умовах перебування у країнах світу), комплексних (аналіз та синтез – розгляд отриманих результатів під час інтерв'ювання; індукційний та дедукційний метод, який допомагає узагальнити весь емпіричний матеріал, отриманий від респондентів; історичний – аналіз щоденників О. Кошиця, розгляд історичних чинників різних хвиль міграцій).

Наукова новизна полягає у дослідженні діяльності новостворених та діючих хорових колективів на момент українсько-російської війни, на прикладі хорів: «Оберіг» (кер. Каріна Червякова) з м. Единбурга - Шотландія, «Воля» (кер. Наталія Мороз) м. Дрезден - Німеччина, «Меланка» (кер. Євгенія Гінтовт) м. Рен - Франція, камерний хор «Світоч» (кер. Інна Ружева) м. Манчестер - Велика Британія, «Creatones» (кер. Анастасія Щирба) м. Цюрих - Швейцарія, «Мальва» (кер. Наталія Регеша) графство Ліш - Ірландія, «Перевесло» (кер. Катерина Саксон) м. Калгарі - Канада, «Муза» (кер. Валентина Мамчина) м. Мілан - Італія, «Червона калина» (кер. Катерина Алергуш) м. Пескара - Італія. «Hardy» (кер. Олексій Андрійчук, хормейстер Вероніка Шніцар) з м. Мюнхену – Німеччина.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 46 позицій, та додатків.

РОЗДІЛ 1

УКРАЇНСЬКА ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЄВРОПІ ТА НА АМЕРИКАНСЬКИХ КОНТИНЕНТАХ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ)

Повномасштабне російське вторгнення у ХХІ столітті викликало шоківий резонанс серед європейських країн, які справедливо вважали цю війну найбільшою у Європі після II Світової війни. Більшість іноземців вперше дізнаються, що така країна існує, починають шукати інформацію про її місцезнаходження, історію, географію, культуру. Про Україну починають говорити у світі: преса, медіа, соціальні мережі і т. п.

У перші дні широкомасштабної війни країну масово покидають тисячі людей у пошуках прихистку для своїх родин за кордоном. Очевидно, що у числі емігрантів були діячі культури: актори, художники, музиканти, хореографи. Вони забирали з собою свої інструменти, важливі партитури та рукописи, щоб зберегти частинку української спадщини, як колись зробили сотні митців, окремих організацій (як, наприклад, Наукове товариство імені Т. Шевченка, діяльність якого на кілька десятиліть перенеслася в екзил та ін.).

Знайшовши свій тимчасовий або постійний прихисток в чужій країні, українці починали об'єднуватись у культурні осередки, зокрема, хори. Можемо припустити, що історія є циклічною, адже саме 100 років тому Олександр Кошиць з капелою представляли українську музику світові за схожих історичних обставин, пов'язаних з російським вторгненням і потребою довести унікальність української культури.

Довгий час про О. Кошиця у тодішньому СРСР майже не згадували, лише з певною «відлигою» у 1960-х він «повертається» в Україну спершу через публікацію збірника обробок українських народних пісень, згодом, з настанням Незалежності України – зі своєю церковно-хоровою спадщиною. А останніми роками, завдяки активній праці науковців, виконавців, громадських

діячів, зокрема, Тіни Пересунько, ім'я Олександра Кошиця та його значення у минулому і нашому сьогоденні постає з блискучою потугою. Саме він відкрив світові «Щедрика» М. Леонтовича на сцені Карнегі-хол, де 100 років потому український дитячий хор «Щедрик» знову виконає цей шедевр на 100-річчя його прем'єри у Північній Америці, саме під керівництвом О. Кошиця Українська капела здійснила тріумфальний прорив української культури у європейський і американський простори.

1.1. Творче становлення Олександра Кошиця – центральної постаті діаспорного хорового руху українців у 20-30 рр. ХХ ст

Тривалий час імена українських діячів, що боролися за незалежність нашої держави лишалися невідомими. Досить поширеною практикою було те, що творчі постаті поетів, акторів, музикантів були під забороною. Їхня діяльність піддавалася критиці та цензурі, нерідко їх переслідували, репресували за національні погляди.

Чимало творчих здобутків залишаються невідкритими й досі, вони чекають своїх дослідників в державних архівах України та світу. Подібним чином, постать Олександра Кошиця була невідомою та до 1966 року підлягала цензурі в Україні, у той самий час він здобув широке визнання за океаном [35, с. 6].

Видатний диригент, вправний аранжувальник народних мелодій, досвідчений вокально-хоровий наставник. Усі вищезгадані епітети лише частково розкривають суть творчого портрету О. Кошиця. Його диригентські вміння неодноразово відзначають у різних газетах, журналах, концертних рецензіях. 22 грудня 1928 року у мексиканській газеті «El universal» відомий місцевий композитор Мануель М. Понсе публікує свою рецензію про Маестро Кошиця: «...Рука його, без палички, не б'є темпу: вона підкреслює за допомогою відповідних рухів кожну інфлексію, кожний наголос, кожний контраст світла і тіні...» [46, с. 110]. Варто відзначити, що дана рецензія

знаходиться у науково-документальному виданні 2023 року, що містить віднайдений 4 том щоденника хормейстера з його турне Америкою, назва даного видання «Пасіонарність в епістолярії Олександра Кошиця. Щоденник. Незнаний IV том». Працювали над даним екземпляром дослідники Наталя Калущка, Лю Пархоменко, Ганна Карась та інші.

Майбутній диригент народився 12 вересня 1875 року в селі Ромашки, що розташоване на території Київської губернії Канівського повіту у родині сільського священника Антонія Гнатовича та дочки з роду Маяковських - Євдокії Михайлівни. У джерелах зазначено, що хоча він і був народжений у с. Ромашках, вагомою фактором, що вплинув на його особистісне становлення, був перехід батька на парохію до с. Тарасівка Звенигородського повіту (1877 р.) [2, с. 6]. Це багатий та знаний край, саме в цьому місці, що межувало з його рідним селом Моринці провів свою юність геній - Тарас Шевченко. Свої враження про даний період письменник описує у вірші так: «Село! І серце одпочине: «Село на нашій Україні — Неначе писанка, село. Зеленим гаєм поросло...» [44].

Відлуння шевченківської творчості 60 років потому як народився поет, мало відчутний вплив на формування світогляду Олександра Кошиця. Диригент у свій час товаришував з нащадком роду Шевченка – Григорієм Шевченком [20, с. 130].

Маестро ввібрав у себе місцевий фольклор та був натхнений пасторальними образами і мелодіями рідної землі. Як наслідок, це сприяло виникненню ейдетизму у його виконанні та аранжуванні різних народних пісень впродовж творчої праці. І це вміння «тонко» відчувати форму, гармонію, майстерно виводити еволюцію мелодії диригентськими жестами, та передати справжню атмосферу української народної пісні проникливо і дохідливо сприймалося згодом іноземними слухачами.

Освітній шлях композитора і диригента розпочався у сільській школі, згодом, проводить 6 років у Богуславі, де з 1884 – 1890 року навчається в єпархіальній бурсі. Навчається нотної грамоти, вперше доторкається до жанру хорового концерту. Виняткові спогади залишилися з вивчення хорового концерту Дмитра Бортнянським - «Господи, хто обитає в жилищі Твоїм». Саме тоді Кошиць отримує свій перший досвід опанування такого типу хорових партитур та виконання разом з бурсацьким хором.

Незабаром після закінчення бурси переїздить до Києва та вступає до духовної семінарії. Під час навчання він мав доступ, в тому числі, до живого прослуховування відомих київських хорів, що діяли у той час. Серед них, митрополичий хор Софіїського собору керівництва Яна Калішевського (т. зв. «Короля регентів») [36], хор з Михайлівського монастиря, керівника - Івана Макаревича та багато інших знаних хорів. Навчався грати на скрипці та навіть мав «емпірію» диригувати невеликим смичковим квартетом. Водночас починає занотовувати почуті народні пісні, отримуючи нагоду продемонструвати творчі здобутки при знайомстві з Миколою Лисенком у 1893 році, однак, через брак музично-теоретичної бази зазнає певної невдачі.

Наступний етап його творчої еволюції пов'язаний з початком навчання у Київській духовній академії (1897 р.). Тут він керує академічним хором впродовж трьох років. Як зазначає дослідниця Олена Перепелюк у своїй монографії, в історії хору академії регенти брали твори українських композиторів попри заборону, але О. Кошиць відзначився як найбільший популяризатор творчості Артемія Веделя [30, с. 129]. Тому, основою репертуару хору, який обирав Олександр Кошиць, були хорові концерти щойно згаданого композитора (окрім двохорних).

За деякий час після закінчення Київської духовної академії він отримує 7 липня 1901 р. звання «Кандидата Богословія» Опісля, невдало одружується на В.П.Г та майже рік працює акцизним контролером на цукровій фабриці в селі Нова Гребля з окладом 50 карбованців на місяць [19, с. 9]. Робота на цукроварні

була простою, однак одноматність та невідповідні умови праці викликали проблеми зі здоров'ям, та змусили замислюватись над пошуком кращого життя. Він бере мапу та навмання доторкається до неї пальцем, обираючи таким чином місце наступного свого перебування – м. Ставропіль (Кавказ).

Заручившись підтримкою о. Євгена, Олександр Кошиць пише до Ставропільського Архієрея. Відповіддю на його лист стала пропозиція праці у вигляді читання лекцій у Жіночій Єпархіяльній Школі, на яку диригент з радістю погодився. Перебуваючи рік у Ставрополі починає працювати на посаді лектора історії у Педагогічному інституті, однак через непорозуміння з дирекцією змушений залишити цю посаду. Створює аматорський чоловічий хор, має обмеження щодо вибору репертуару. Як пише у своїх спогадах керівник цього хору, тематика репертуару орієнтована на український формат, проте через репресії з боку російської держави, третина матеріалу була російських композиторів [19, с. 33]. Зрештою, донесення щодо виконання «українофільської музики» було зроблене от. Яковенком до Архієрея, що заклало припинення діяльності згаданого хору.

Взимку 1903 р. отримує лист-запрошення Миколи Лисенка щодо запису козацьких пісень у Кубані. Подібна робота була зустрінута позитивним настроєм з боку О. Кошиця, а тому він вирушає на Кубань. Прибувши на місце, вступає на службу до Кубанського війська на умові, що влітку матиме відрядження, а взимку буде опрацьовувати зібраний матеріал. Одночасно з тим починає працювати на Учительських курсах в Катеринодарі.

Почав записування зі Ново-Титарівської станиці, надалі в список можна віднести такі станиці: Ново-Минську, Дерев'янківську, Криловську, Довжанська тощо. Кубанські пісні на той момент часу зберегли старовинні традиції української пісні: багатоголосся, витриманий контрапункт, «легкість» тенорової партії. Займався збиранням з певними перервами впродовж 1903 - 1905 р., випустив 10 збірників. Однак, знову через москвофільський вплив на всі сфери життя, він змушений покинути милу для серця службу. Причиною

звільнення слугує призначення нового Наказного отамана - Миколая Михайлова (російський генерал). За кілька років, як згадує Кошиць, він був у пошуках зібраного матеріалу, однак сліду його не залилось [19, с. 55].

Подальший відрізок часу перебуває у різних місцях, спочатку працює деякий період вчителем у Тифлісі (нині - Тбілісі), згодом отримує звістку від свого друга – Володимира Чехівського про вакантне місце викладача співу у Київській семінарії. Отримує запрошення від М. Лисенка щодо праці та допомоги в керуванні хором при його школі, а з 1906 року митець вступає туди ж на композицію до класу Григорія Любомирського. Разом з ним навчався Кирило Стеценко але через деякий час покидає цю справу. Згодом, керує хором «Боян» та викладає у Лук'янівці на курсах для вчителів церковних сільських шкіл, де додавав українську «пропаганду».

Традицію просувати в усі сфери діяльності українські твори, пісні, культуру він підтримував ще з студентства. Відтак, диригент мав сміливість на концерті зі семінарським хором виконати аранжування М. Лисенка "Пречистая Діва Мати", за що отримав нехвальну критику від митрополита Іаонікія, та наступне питання від нього - чому семінаристи співають «малоросійською» мовою? Олександр Кошиць відповів, що твір входив до збірника схваленого Синодом (правда, у збірнику було опубліковано російською мовою) [19, с. 115]. Приклади з творчої діяльності О. Кошиця дуже красномовно підтверджують, що російський «культуртригер» міцно вкоренився і в духовне життя на період початку 1900-х років в Україні, національна свобода думки придушувалася у релігійному світі дуже жорстко.

З січня 1908 року диригент почав працювати з студентським хором Університету Св. Володимира. Робота з даним колективом привнесла нову хвилю піднесення у його життя. Маєстро відчув «нову молодість» після

минулих тривожних обставин та з головою поринув у роботу. З цим же хором взяв участь у конкурсі київських хорів. Щоправда, участь у згаданому конкурсі мало не коштувала місця посади учителя семінарії, оскільки він задіяв учнів семінарії. На той момент, участь семінаристів поза академією була забороненою, але це не завадило учителю здобути друге місце від журі та перше серед глядацьких симпатій.

Влітку 1912 року їде до Кисловодська на прохання Миколи Садовського, вже на місці йому пропонують місце капельмейстера у його трупі. Кілька слів про даний театр. Заснований театр був 15 вересня у 1906 році у Полтаві, а вже через рік часу переїздить до Києва. Це був перший український стаціонарний професійний театр, що вирізнявся демократичною та доступною ціною для простих людей, чим і здобув у свій час масову популярність [25, с. 206].

У репертуарі театру були твори різних країн, зокрема, й українські опери «Різдвяна ніч» М. В. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Також, Микола Садовський перекладав на українську мову з чеської мови – оперу «Продана наречена» Бедржіха Сметана, з італійської - «Сільську честь» П'єтро Масканьї [34].

Разом з Садовським, Олександр Кошиць мав безліч гастролей різними містами України: Херсон, Миколаїв, Одеса, Вінниця, Умань та багатьма іншими. Найбільше з театральною трупю йому вдавались постановки драматичних творів, оперет, серед улюблених була опера Миколи Лисенка «Утоплена» [19, с. 160]. На прохання Михайла Федоровича Багрова з 1916 працює 2 сезони оперним диригентом та хормейстером Київської опери. Того ж року, разом зі студентами Київського університету Кошиць виконує твір Миколи Леонтовича «Щедрик». Концерт відбувся 25 грудня 1916 року у храмі Святого Володимира.

1917 р. виявився для Олександр Кошиця переломним. Випадковим чином дізнався від товариша, що він входить до Театрального комітету. Диригент відвідує засідання комітету та стає обраним до дирекції «Першого драматичного державного театру». В майбутньому голова музичного відділу при Міністерстві мистецтв [19, с. 214].

Війна вносить корективи на подальше майбутнє нашого диригента та питання української державності. Фронт зазнавав поразку за поразкою, а більшовики оточували українські міста і вносили свою насильницьку пропаганду. Мирні домовленості були безсилі, оскільки, вони не визнавали уряд УНР та український народ як такий. Водночас, очільник Директорії – Симон Петлюра в пошуках рішення, щоб отримати підтримку з-за кордону і довести, що Україна - самостійна та незалежна держава, знайшов наступне розв'язанням даної проблеми: ухвала про створення української республіканської капели.

1.2. Українська капела О. Кошиця, як репрезентант національної хорової традиції під час світового турне у XX ст

Усе одбивається в пісні, як в морі:

Рожевая зоря, й червона кров,

І темна ненависть, і ясна любов

Леся Українка («Поет під час облоги»)

Продовжуючи попередній підрозділ, просуваємося до створення першого українського національного хору у 1919 році. Вважаємо, що у контексті предмету нашого дослідження дуже важливо наголосити на окремих ключових моментах створення даного колективу. Адже, вперше у світі політичну місію

щодо представлення держави було доручено хоріві. Унікальністю такої реалії був і склад хору, який переважно охоплював простих людей, студентів та викладачів музичних відділів. До штату колективу входили також і відомі композитори на посаді кур'єрів хору – Остап Вахнянин та Володимир Січинський.

Історія колективу отримала свій початок у м. Київ, де було відібрано на конкурсній основі сотню людей з музичними здібностями та відповідною освітою. У вересні 1917 року відбувається відбір в товариствах «Просвіта», «Родина», «Праця», музичній школі ім. М Лисенка, військовому клубі ім. П. Полуботка, у музичному відділі тощо.

До організації Першого українського національного хору були задіяні диригенти - Олександр Кошиць, Олексій Приходько, композитори - Кирило Стеценко, Микола Леонтович [18, с. 11]. Репетиції почали відбувались з 29 жовтня тричі на тиждень у середу та п'ятницю о 20.00, та у неділю о 18.00. Перше представлення колективу публіці відбулось під орудою О. Кошиця 2 січня 1918 року на різдвяному вечорі для козаків Київської залоги. Щодо концертної діяльності до світового турне, Лариса Семенко у монографії «Наш тихий геній Леонтович» згадує гастролі до Полтави, Лубнів та Харкова, де концертмейстером виступав М. Леонтович, а хором керував К. Стеценко [35, ст. 101-107].

Вирішальним днем, що змінив хід історії колективу був концерт у Молодому театрі - 1 січня 1919 р., присвячений святкуванню ювілею творчості Миколи Вороного. Серед великої кількості глядачів концерту, дипломатів, представників міністерств та культурних діячів був отаман Симон Петлюра. На головного отамана велике враження справив новий твір М. Леонтовича «Легенда», виконаний під орудою О. Кошиця під час концерту [35, ст. 110-107]. У підсумку, після прослуханого концерту, Петлюра видає наказ про створення Української республіканської капели, серед кандидатів на роль диригента було обрано О. Кошиця [24, ст. 32]. До складу капели серед інших, увійшли Іван

Ячний, Сергій Папа-Афанасопуло та брат Михайла Грушевського – Олександр [35, ст. 164].

Через окупацію більшовиками Києва новостворений хор та український уряд переміщується з Києва до Кам'янця-Подільська у складі 12 членів адміністрації та 88 хористів [35, ст. 114]. Проте, зі 100 чоловік до міста добралось лише 37 учасників і значна частина з них була «безголосою». Як наслідок, потрібний склад людей добирався вже на місці перебування, і сягав близько 80 людей. Тягар репетиційної роботи лягав на помічницю диригента – Платоніди Щуровської.

Склад і назва хору протягом їхньої концертної діяльності регулярно видозмінювались, щонайменше чотири рази. Пов'язано це було з однієї сторони зі змінами країн гастролів - Європи та Америки, з іншої сторони - з людським фактором. Хористи, рятуючись від переслідувань більшовицької влади, намагалися потрапити за межі України, у більш сприятливі для життя умови. Наступні трансформації найменування, що зазнав колектив під час своїх мандрів: «Українська республіканська капела», «Український національний хор» (1926), «Злучений Український хор околиць Нью-Йорка» (1936 р.), «Слов'янський хор», «Національний український хор», «Національний хор», «Перший національний український хор у Києві» тощо.

Перші концерти капели відбулися у Станіславові у 11 та 14 квітні 1919 року, того ж місяця виконана Великодня Служба Божа у Стрию і звідти капела відправляється у закордонну мандрівку. Першим місцем призначення була Чехія, де їх зустріли вельми привітно, про що говорить велика кількість виступів у різних містах і містечках. Мали вони 5 концертів у Празі, 3 - у Брно, та по одному у Плзні, Простейові, Хрудімі, Оломовці.

Діяльність капели вимагала постійного фінансового забезпечення та забезпечення житлом, чого не міг організувати Кошиць, тому гастролі були

інтервальними та поділялися на різні сезони. Можемо поділити країни перебування капели на європейський та американський періоди.

До першого європейського періоду слід віднести Чехію, у другий входили - Австрія, Франція, Швейцарія, третій – Німеччина, Бельгія, Англія, Голандія, Польща, четвертий - Франція, Іспанія. З 1922 році починається американська періодизація: у перший етап турне входить Південна Америка (Уругвай, Бразилія, острови Барбадос та Трінідад). З 1923 р. - другий етап по островах та штатах Північної Америки - Канада, Куба, Каліфорнія, Флорида.

Протягом свого існування капела зазнавала різних перешкод, змін складу виконавців, але єдине, що залишалось без переробки - звучання української пісні. Національна мелодика, ритміка, народні лади та настрої - все це відбивалось у серці Олександра Кошиця. Він вміло оперував хоровим ремеслом, передавав цю колоритну атмосферу своїм капелянам та іноземним слухачам, про що свідчать великий масштаб різноманітних схвальних рецензій у газетах, статтях від вимогливих критиків. Для прикладу, ось як пише про діяльність хорового колективу журналістка Елізабет Скотт Хунт, у газеті «The Wisconsin news» (1924) «Український хор був подібний до «Людського органу і по команді магнетично-гіпнотичних рук їх лідера Олександра Кошиця осягається звукові комбінації, що наближаються до неможливого» [29, с. 79].

Олександр Кошиць під час світового турне неодноразово брав до програми твори різних українських композиторів, але потрібно відзначити серед цього різнобарв'я творчість Миколи Леонтовича. Його славнозвісний «Щедрик», над яким композитор працював протягом 20 років, потрапивши до рук О. А. Кошиця, злетів немов ластівка, що відчула омріяну свободу та облетіла весь світ. Її проста мелодія у складі 4 нот (b-a-b-g) звучить й до нині. Як зазначає відома музикознавиця Любов Кияновська, що ця пісня стала найпопулярнішим «шлягером», що звучить під час Різдвяних свят у світі [14, с. 328-329].

Неможливо описати повністю важливість місії капели, проте важливо поширити в маси її історію, оскільки в більшості випадків про «Український національний хор» знає вузьке коло музикантів-митців, науковців. Попри те, що різноманітними аспектами діяльності капели займалися такі знані постаті як Лю Пархоменко, Тетяна Грищенко, Юрій Добуш, Лідія Корній, Наталія Калущка, Павло Маценко, Зеновій Лисько, Ніни Корольок та інші, широка популяризація славних сторінок українського «хорового дива», яким була капела О. Кошиця, досі є актуальною справою.

Варто відзначити, що видані «Спогади» у 2 томах авторства самого О. Кошиця, мають важливе значення для дослідження його біографії та змалювання творчого портрету диригента. Він уміло робить записи у художньому стилі про діяльність та мандри капели, що на сьогодні являє собою неоцінений скарб. Цей та інші знайдені матеріали допомогли для втілення ідеї книги Тіни Пересунько у її дослідженні про «Культурну дипломатію Симона Петлюри» у 2019 році [31]. А вже на Різдво 25 грудня 2022 року відбулась прем'єра документального фільму «Щедрик проти «руського міра»» режисера Олександра Назарова, що стало досить символічним, адже вже через місяць починається широкомасштабне вторгнення російських військ [38].

1.3. Еміграційні хвилі українців та виникнення діаспорного хорового руху.

Політичні та економічні події часто ставали рушійною силою для міграційного відтоку українців за межі держави. Для початку потрібно звернутися до термінології та розтлумачити терміни «міграція», «іммігрант», та «імміграція». Як подано значення у словнику Міжнародної термінології у сфері міграції: «Міграція - це виїзд з однієї держави з метою оселення в іншій... Іммігрант - особа в умовах імміграції... Імміграція - процес, відповідно до якого іноземці

приїжджають в країну, з метою подальшого в ній поселення та проживання. [22, ст. 10 - 11].

Наука нараховує офіційно чотири хвилі міграції, у деяких джерелах ведеться дискусія публіцистичного характеру про п'яту хвилю, що почалась після отримання незалежності.

Міграційну проблематику «5 хвилі» піднімали у своїх публікаціях різні науковці. Доцент кафедри українознавства ДНУЗТ Ірина Накашидзе, зазначає, що п'ята хвиля була спровокована військовим вторгненням у Луганську та Донецьку області, а також анексією Криму [23, с. 39]. З іншого боку, журналістка української служби «Голосу Америки» - Марія Прус називає мігрантів п'ятої хвилі космополітами. Журналістка аргументує це твердження тим, що вони не їхали з України з ціллю заробити, а вона описує їх, як молоде покоління, що жило цінностями західного світу та було натхненне засобами медіа жити так званою «американською мрією» [21].

Первинну традицію заснування українських хорів за межами нашої держави заклав парох української церкви у Відні – Теофіл Сембратович. Саме він організовує колектив та призначає керівника - Володимира Садовського. Як подає наступну інформацію у своїй статті доцент Яким Горак, спочатку хор діяв на волонтерських засадах, а з 1901 року за сприянням латинської єпархії хористи та керівник хору почали отримувати щорічну нагороду у вигляді 1800 ринських злотих в рік [5, ст. 12].

За період керування хором з 1894-1901 р. В. Садовський зміг підняти рівень виконавської майстерності колективу та отримати визнання серед прихожан і диригентів минулого (напр. С. Смоленського). Хор навіть мав нагоду виступити перед місцевою монархією і отримати схвальні відгуки, попри початкову критику отця Г. Хомишина його як невідповідного диригента

та самого хору через його мішаний склад, а не чоловічий «руський» склад [5 ст. 11-12]. Репертуар церковного хору включав твори Д. Бортнянського, М. Вербицького, А. Львова [5, ст. 14].

Новітню сторінку історії хору Української Католицької церкви відкриває Андрій Гнатишин, що починає керувати хором з 1956 по 1995 роки. Диригент мав за ціль пропагувати українську музику та обряд, поширювати національну музику всіма можливими способами. Включно з виступами на радіо та записуванням виконань української музики («Українські коляди», «Літургія», «Вечірня»). Значущість вкладу Андрія Гнатишина є неоціненою, він зумів підняти авторитет української музики в очах віденського суспільства, та стати бажаним гостем у відомих залах Австрії та Європи [5, с. 52].

Перша еміграційна «трудова» **хвиля** фіксується з кінця XIX та продовжувалась до початку Першої світової війни (1914 р.). Причини, що спонукали до виїзду громадян за кордон були різними. Для Заходу України у той час відбувались мобілізаційні процеси в Австро-Угорській імперії, а у столиці в м. Києві боротьба за державність з царською владою.

Найактуальніше для нас почати вести відлік від **другої хвилі** міграції. Цю еміграцію також називають як політичну або «міжвоєнну», що припадає на 20–30-ті роки XX століття. Невдача Української революції у 1917-1920 роках, впровадження радянського режиму, переслідування проукраїнських активістів спричинило масовий відтік культурної інтелігенції за межі держави. Побоювання наступу червоних військ на кінці 1920-х років змусило відступити українські військові одиниці на територію Польщі, де вони прямують до таборів. В тому числі покидають Україну командування УНР та Симон Петлюра [17, с. 61].

В цей часовий проміжок утворюється славнозвісна капела О. Кошиця та вирушає у свою закордонну мандрівку. Коли капела перебувала у Чехії, то помічниця О. Кошиця - Платоніда Щуровська вирішує залишитись у цій країні та одружується з Миколою Россіневичем. Вона стає основним рушієм українського хорового мистецтва у Чехословаччині та першою професійною українською диригенткою [12, с. 14].

Вона організовує власний «Український Академічний Хор», що складається в основному з аматорських співаків. Маючи вагомий досвід праці з шкільними хорами та Українською капелою, хормейстер змогла відзначитись своєю майстерністю та виконанням непростого репертуару (Миколи Леонтовича, Олександра Кошиця, Миколи Лисенка та інших українських композиторів). Її відзначали у багатьох українських та чеських ЗМІ, у дослідженні Ганна Карась згадує про львівську газету «Діло», де пишуть про чеських антагоністів, які визнали вміння пані Платоніди Щуровської [12, с. 17].

Аналізуючи творчість Олександра Кошиця та його учениці Платоніди Щуровської не можливо оминути діяльність уродженців з Полтави – Нестора Городовенка та Запоріжжя – Дмитра Котки. Усі зазначені хормейстери творили у непросту для України годину, це 20-ті роки ХХ століття.

Відлуння слави популярності Нестора Феофановича Городовенка простягнулося не тільки в Україні, а й за її межами. Займався викладацькою діяльністю у селах на Полтавщині, організовував хорові колективи у таких містах як Переяслав, Лохвиця, Ольгопіль [16]. Пізніше перебуваючи у Києві відбуваються доленосні знайомства з Кирилом Стеценком, Олександром Кошицем, Миколою Леонтовичем та Яковом Степовим, що дало змогу через рік у 1920 р. почати роботу з новим хоровим колективом «Думка» («Державна Українська Мандрівна Капела») [6, ст. 95]. Як зазначає Ірина Парфентьєва у

своїй статті, присвяченій творчому шляхові диригента, попри те, що українські народні пісні становили основу репертуару колективу, виконання українську духовної музики залишалося під забороною радянської пропаганди. У підсумку після одного з таких виступів у м. Москва на декаді українського мистецтва, Нестор Городовенко мав розмову з Йосипом Сталіним, після якої його кар'єра у складі хору «Думка» призупиняється [45, ст. 84].

Наступною важливою ланкою його творчості, було створення хору «Україна» з яким хормейстер пропрацював протягом 14 років. Історія даного хорового колективу розпочалася під іншою назвою - хор імені Миколи Леонтовича, що веде свій відлік від 1943 року та пов'язаний з м. Львовом. У 1945 році хор було перейменовано на «Україна», це сталося під час еміграції хорового колективу до Німеччини у м. Авсбург. У монографії автор Шибанов Георгій пише про концертну діяльність, зазначаючи, що у кожній місцевій локації, де виступав колектив давалось по 2 концерти: перший включав твори української та закордонної музики, другий виключно українська духовна музика [45, ст. 146]. Серед найбільш виконуваних творів була духовна музика Веделя, це був найулюбленіший композитор Н. Городовенка, зрештою, так як і О. Кошиця. Німецька публіка була у захопленні, відкривши для себе нових композиторів та українську культуру.

Декілька слів потрібно присвятити Дмитру Котку – диригенту та військовому армії Української Народної Республіки. Його життєпис був непростим, втім важливим для становлення хорового мистецтва на Заході України та за її межами. Д. Котко був засновником чоловічого хору «Трембіта» (пізніше стає основою капели «Трембіта» м. Львів). Про цей хор Тетяна Гордєєва–Ковальчук пише, що окрім своєї початкової назви, колектив відомий за іншою назвою - «Український мандрівний хор Дмитра Котка» (при польській

окупації), або був підписаний на рекламних листівках як «Гуцульський хор Дмитра Котка» [45, ст. 146]. Про Дмитра Котка існує багато досліджень та публікацій у різних мистецтвознавців: Тарас Кметюк розглядає особистість диригента в окремій монографії та видає різні статті про його диригентську діяльність, Ігор Срібняк у співавторстві з Мариною Палієнко описують його життя крізь призму рангу сотника армії УНР; диригенту присвячена ґрунтовна монографія, редактором-упорядником якої є Степан Стельмахук під назвою «Дмитро Котко та його хори» тощо.

Під час Першої світової війни Дмитра Котка мобілізують до російської армії, згодом, у 1917 році він переходить до армії УНР та стає керівником військових духових оркестрів. Під час своєї служби стає учасником боротьби проти більшовизму на стороні Директорії у 1920 році, яка в результаті цієї військової акції підлягла поразці.

Польська сторона інтернує частину української військової потужності до території Польщі, у тому числі і Дмитра Котка. Спершу диригент опиняється у Ланьцуті (Підкарпатське воєводство) в 1920 році, де організовує камерний чоловічий ансамбль, пізніше перебуває у таборах Великопольського воєводства у м. Каліші та с. Стшалково [14, с. 107]. Під час перебування в останньому у 1921 р. створює чоловічий «Наддніпрянський хор» (ін. «Український хор, диригент Дмитро Котко») та з дозволу керівництва табору концертує у сусідніх містах та селах. А вже у наступному (1922 р.) хористи отримують документи від Торунського воєводства, що дало змогу працювати офіційно музикантами. Хор мав великий ажіотаж та популярність, що дало змогу збільшити ареол своїх гастролей до таких воєводств, як Ґурно-Сльонзьке, Поморське і Познанське. А з 1924 року хор отримує дозвіл від польського міністерства на перебування колективу по всій території Польщі [9, с. 12-17].

За час своєї історії колектив з чоловічого перетворився у мішаний хор та отримав безліч схвальних рецензій від газет та журналів (як польських, так і різних мультикультурних груп, що видавались у Польщі). Польські медіа, що писали про хор - «Gazeta Bydgoska», «Życie kobjety» «Dziennik Poznański» «Ilustrowany Kurjer Codzienny», німецькі медіа - «Posener Tageblatt» «Katowizer Zeitung», «Lodzer Volkszeitung», а також єврейська газета «Chwila» [15].

Щодо репертуару цієї хорової організації дослідник творчості Д. Котка Кметюк Тарас Васильович подає наступне – кожен виступ українського хору мав 3 відділи, перший та третій виконував мішаний склад хору, а другий виконувався чоловічими голосами. Звучала українська народна музика у різному аранжуванні (Миколи Леонтовича, Миколи Лисенка тощо), включно з виконанням духовної музики Дмитра Бортнянського, Артемія Веделя, Кирила Стеценка. Серед композиторів можемо назвати Олександра Кошиця, Петра Ніщинського, Філарета Колессу, Станіслава Людкевича та багатьох інших українських композиторів [15, с. 183-184].

Після Другої світової війни розпочинається **третя еміграційна хвиля**. Радянська та німецька окупація спричинили масовий від'їзд людей до інших країн (Австралія, США, Канада тощо). Частина населення проживало у таборах для біженців, інша перебувала у таборах для військовополонених (в Австрії Німеччині, Бельгії, Великій Британії). Вагома частина осіб були високоосвіченими професіоналами – інженери, студенти, викладачі тощо. На меті емігрантів було тимчасове перебування за кордоном, однак, досить мала частка повернулась додому [11, с. 188].

В цей час у спекотній Італії перебувають у таборівій в'язниці військові з Першої Дивізії Української Національної Армії. Спочатку дивізія перебувала у Белларії (провінція Ріміні), де здались у полон англійцям, згодом, її було

переміщено до Ріміні. В майбутньому саме ці військові складають основу чоловічого хору «Бурлака» (кер. Степан Гумінілович). Любителі співу мали на меті урізноманітнити сірі будні та почали збиратися у невеликий ансамбль. Доступу до паперових нот вони не мали, проте, мали велику жагу до виконання української пісні, тож виконували всі партії з пам'яті.

Англійські наглядачі табору були здивовані такими проявами самодіяльності, однак підтримали вияв досить схвально. Пізніше, хор отримує дозвіл на репетиції, а навіть на концерти. Поїздки хору потребували певних дозволів від британського уряду, і вже після двох років перебування в неволі мали концерти у Венеції та Неаполі. Після звільнення з полону багато хористів роз'їхались по світу, і перший склад хору тимчасово припинив існування. За ініціативи Михайла Галюка та Василя Чупринди у 1975 р. у м. Торонто (США) було відновлено діяльність хору на 30-й ювілей створення колективу з колишніх учасників першого складу.

До репертуару входили твори різних жанрів та різних композиторів: авторські («Закувала та сива» П. Ніщинського, «Садок вишневий» А. Вахнянина, «Прометей» К. Стеценка), авторські кантати («Заповіт» К. Стеценка, «Сотвори Господи» Є. Пасіка, «Ще не вмерла» О. Кошиця), колядки та щедрівки («Різдвяна псалма» М. Лисенка, «Не плач Рахиле» Р. Купчинського, «Дзвони» Д. Котка), календарно-обрядові народні пісні («Ой, нас браття п'ять» М. Леонтовича, «Ой, згадай мене» М. Лисенка, «Гомін села» А. Гнатишина). На превеликий жаль, хор припинив своє існування у 1995 році [43].

Історія іншого колективу, який отримала назву «Думка», пов'язана з військовополоненими українцями, що перебували у таборах інших країн та знайшли прихисток в Америці. Серед них воїни Української повстанської армії

та дивізії «Галичина». Діяльність хору розпочалась з 1949 р., за ініціативи чотирнадцяти основоположників, поміж них лікар та меценат Роман Граб, інженери Володимир Богачевський та Ярослав Гузар (батько кардинала Любомира Гузара). Колектив первинно задумувався, як чоловічий хор, що увібрав до себе представників інших відомих чоловічих хорів «Сурми» (Львів), «Бояна» (Львів), «Думки» (Станіславів), «Бандуриста», а вже з 1959 року стає мішаним.

Керівниками у різні періоди історії «Думки» були видатні музиканти, такі як Олександр Барник, Іван Жуковський, Леонтій Крушельницький, Олександр Микитюк, Адріян Британ, Іван Задорожний, Ігор Соневицький, Семен Комірний, Василь Гречинський (колишній студент і педагог Львівської консерваторії). Репертуар хору є жанрово різноманітним: починаючи від обробок українських народних пісень як от «Стелися барвінку» М. Лисенка до виконання п'яти частин кантати Миколи Лисенка «Радуйся, ниво неpolitая» [39].

Винятковим за своїм задумом та складом виконавців є «Візантійський хор», засновником якого є славнозвісний Мирослав Антонович. Датою створення слугує 1951 р., назву колективу було обрано на основі того, що хор виконує музику візантійського обряду [7]. Основу чоловічого хору складають сорок голландців, які, не знаючи української мови, стали палкими шанувальниками української музики. За допомогою Мирослава Івановича, вони ставали у певній мірі українцями голландського походження, при цьому не маючи з Україною жодного генетичного коріння [37].

Концертна діяльність хору представлена численними виступами у різних країнах Франції (Собор Паризької Богоматері у Парижі), Німеччині (Кельн, Мюнхен), Нідерландах (Амстердам, Роттердам), Італії (концерт у Базиліці св.

Петра у Римі), Великій Британії (Катедра Вестмінстеру у Лондоні) та у багатьох інших країнах. Програма, підготовлена для таких концертів, була зосереджена на українській музиці: «Буди ім'я Господнє» Д. Бортнянського, «Отче наш» О. Новахацького, «Божественний гром» концерт 17 ст. автор невідомий, «Фрагмент вечірні» Києво-Печерський і Галицького наспівів, «Гаю, гаю, зелен розмаю» обр. Миколи Лисенка, «Концерт №26» Д. Бортнянського, «Закувала та сива зозуля» П. Ніщинського тощо [39].

Захопливим є збіг обставин, при якому, колективи організовані на різних куточках Землі, зустрілися на одній сцені на честь «1000-річчя Хрещення України-Руси». Наприкінці весни, у Туманному Альбіоні - м. Лондоні, 29 травня 1988 року відбувається цей історичний концерт, у якому бере участь декілька українських хорових колективів третьої хвилі еміграції, що кількістю сягає у чотириста хористів. Зокрема, жіночий хор з Канади «Веснівка» (кер. Квітка-Галина Зорич-Кондрацька), чоловічий хор з Великобританії «Гомін» (кер. Ярослав Бабуняк), Візантійський хор з Голландії (кер. Мирослав Антонович) та мішаний хор з Нью-Йорка - «Думка». Диригувати таким велетенським організмом доручили Ярославу Бабуняку. Урочисте дійство відбувалось у залі Роял Альберт Холл (Royal Albert Hall) [40, ст. 62].

Експансія радянської влади на теренах України, Білорусі, Грузії, Естонії, Литви, Латвії, Молдови, та країн Центральної Азії (Азербайджану, Вірменії, Казахстану, Узбекистану, Туркменістану, Киргизстану, Таджикистану), які входили до Союзу Радянських Соціалістичних Республік лише посилила кількість майбутніх емігрантів до розвинутих країн світу, зокрема Америки. В пошуках кращої долі, після двох голодоморів, Першої та Другої світових війн і переслідувань за національні ідеї, українці вимушено при першій можливості намагалися покинути рідну землю. В додаток, після розвалу СРСР почалася глобальна економічна криза 90-х років, що тривала десять років та позначилась

масовим безробіттям. Все зазначене вище стало причиною **четвертої хвилі** еміграції, яка розпочалась з 1990 року.

Порушуючи питання щодо **п'ятої хвилі** виїзду громадян за кордон, можна назвати декілька факторів впливу. Насамперед, це економічна нестабільність та низька платоспроможність держави на фінансування достойних зарплат для молоді. Поширеним явищем стає «освітня міграція» до країн з більшими можливостями. Через навчання у ВНЗ закордоном, молоді люди інтегруються у нове середовище, вивчають нову мову з подальшим наміром життя у вибраній країні перебування, без намірів повернутися до Батьківщини. Як висновок, це втрата інтелектуального потенціалу України, збільшення «кадрового голоду» у всіх сферах життя – від простого робітника до фахівця з лікарської галузі [23, с. 39 - 41].

У своїй статті «Воєнна» хвиля еміграції з України 2022 р. та українська діаспора», доцентка Київського столичного університету імені Бориса Грінченка Марина Бессонова, піднімає питання про нові хвилі міграційних хвиль, виокремлює поняття «шостої хвилі». Дослідниця зазначає, що згадана міграція має чіткий часовий відлік старту від 24 лютого 2024 року, та носить назву «6 хвиля» «воєнна імміграція» [23, с. 106-107].

Авторка впорядковує думки та погляди різних дослідників, щодо часового розмежування та причин п'ятої та шостої хвиль. Передусім, вивчаючи питання про п'яту хвилю, науковиця посилається на матеріали журналістів Віктора Каспрука та Євгена Середи, які єдині у своїй думці, що основний фактор відтоку населення був спровокований конфліктом у Донецькій та Луганській області, іншими словами АТО. Таким чином, були розпочаті військові дії 20 березня 2014 року та окупацією Кримського півострова [3, с. 106-107].

Шоста міграційна хвиля в Україні, як стверджує у своєму матеріалі дослідниця Марина Бессонова, була ініційована постійним територіальним «голодом» нашого східного сусіда – російської федерації, зреалізованим 24

лютого 2024 році у формі повномасштабного вторгнення. Країна-агресор не цурається використовувати нищі методики задля досягнення своїх цілей та сіяння ворожнечі між цілими народами [3, с. 108]. Їхня політика є мімезисом успадкованим від СРСР - вичищення мовленнєвої ознаки та самоідентифікації населення, які проживають на підкореній території.

За свою історію існування, вони присвоювали здобутки українців, а хто пручався, то вигублювали з корінням. Проте, наша нація проростала на противагу зовнішнім негативним обставинам з відчуттям самодетермінації свого власного вибору. Серед імен молодих творців, котрих забрала смертельна «пухлина» варто пригадати полеглих письменників-героїв: це Юрій Руф - доброволець, остання битва відбулася у Луганську; Бабіч Гліб «Лєнтяй», мужньо протистояв у боротьбі за м. Ізюм; Богдан Слющинський – композитор, професор університету у м. Маріуполь, був приреченим на смерть російським окупантом; Юрій Керпатенко - працював на посаді головного диригента Херсонського музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша та був безжально розстріляним у власному будинку у Херсоні... Перелік постатей, що входять у цю сумну епітафію кожного дня все зростає, і кожна жертва має бути згадана, і збережена у пам'яті людей та хроніках війни [32].

Боротьба двох держав у призмі філософії - це є протистояння країн за свою абсолютну істину. Вона виражається через категорії діалектики, у вигляді абсолютного і відносного. У свою чергу, абсолютним виступає намагання України зберегти свою територію та суверенітет, а для Росії - розширення своєї геополітичної ваги за рахунок захоплення цінних ресурсів, відтак, збільшення незаконного експорту до світового ринку за ціною меншою за ринкову тощо.

Разом з тим, у значення відносного виступає роль двох країн на міжнародній арені. Думка світових лідерів змінюється та проявляється у гуманітарній та військовій підтримці України членами країн Європейського союзу та Америки. Обмеження на використання зброї та інших засобів протистояння, які діяли для України поступово знімалися так, як і зміна позиції авторитету Росії. Наперекір

бажанням останньої, українська громада почала об'єднуватись всередині держави та за її межами. Жага до справедливості, бажання зберегти культурні цінності, все це стало поштовхом для очищення від впливу радянського імперіалізму і символом відродження українського феніксу з попелу. Велика частка людей стала на захист країни, інша взялась забезпечувати всім необхідним у вигляді волонтерської діяльності: перевезенням людей з окупованих територій, наданням медичної та психологічної допомоги, ремонтом військової техніки, благодійними внески громадян у фонди і т. п.

Неабияке значення для репрезентації та виділення України та Росії у думці зарубіжжя є культурно-інформаційна діяльність. Сюди можна віднести наукову просвіту громадськості, благодійні концерти у підтримку Збройних сил України, демонстрацію національної кухні та традицій. Війна змусила покинути свої рідні землі тисячі представників культурної сфери. Вони ж, у свою чергу, часто на безоплатній основі формували так звані українські центри, де проводяться різні тематичні зустрічі, зокрема й хорові. Не всі вони були новостворені, багато з них діяли ще з перших хвиль еміграції, а найбільший з таких центрів діє у Канаді.

Підсумовуючи викладене у першому розділі, можна ствердити: митці, які вимушено покидали Україну впродовж усіх хвиль еміграції, активно діяли за межами Батьківщини, реалізуючи свій особистий творчий потенціал і водночас, несучи у світ національну культуру.

РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ХОРОВИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІД ЧАС НОВІТНЬОЇ РОСІЙСЬКО – УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

А ви думали, що Україна так просто... В умовах сучасного світу їй немає ціни.

Ліна Костенко

2.1. Моніторинг діяльності хорових колективів, організованих в еміграції

Сучасне хорове мистецтво зіткнулося з новими викликами, спричиненими змінами всередині країни та за її межами. Масовий виїзд інтелектуальної та культурної верстви населення, завжди мав негативні наслідки для економіки, освіти або політики в цілому. Хоча, така причина як виїзд за кордон не стала бар'єром для українців, сповнених бажання об'єднуватися, намагаючись допомогти Батьківщині боротись за свою державність всіма доступними способами. Одна з таких форм прояву допомоги – презентація України з її культурними цінностями, мовою, обрядами тощо на міжнародній арені.

Відчуття причетності до батьківської землі, туга за рідною піснею, зрештою, суттєвий терапевтичний вплив хорового співу на зранену війною і розлукою з Батьківщиною психіку вимушених емігрантів, створили підґрунтя для зародження у період триваючої сьогодні війни багатьох українських хорів у Західній Європі та у Північній Америці, а також суттєве пожвавлення діяльності існуючих раніше колективів. Моніторинг їх діяльності став одним з основних завдань нашого дослідження.

Основним джерелом збору інформації було обрано метод інтерв'ювання керівників українських хорових колективів, що перебувають в еміграції. «Інтерв'ю» тлумачиться в українському словнику як розмова між журналістом та діячем (респондентом) у певній галузі [10].

Респондентами для інтерв'ю ставали музиканти, які рятуючись від обстрілів були змушені емігрувати до інших країн. Опитування мало на меті здійснити аналіз діяльності хорів в умовах ХХІ століття. Матеріали зібрані під час інтерв'ю являють собою унікальну інформацію про виклики, що поставали під час організації колективів. Отримані результати стали теоретичною основою для практичної частини дослідження у розумінні сучасної специфіки роботи диригента за межами України.

Метод дослідження у форматі інтерв'ю дозволяє ознайомитися з досвідом диригентів та їхньою думкою. Всі інтерв'ю проводились у дистанційному форматі через інструменти соціального медіа та засоби зв'язку, типу додатків WhatsApp, Facebook, Zoom тощо.

Об'єктами для інтерв'ювання стали наступні хори: «Оберіг» (кер. Каріна Червякова) з м. Единбурга – Шотландія; «Воля» (кер. Наталія Мороз) м. Дрезден – Німеччина; «Меланка» (кер. Євгенія Гінтовт) м. Рен – Франція; камерний хор «Світоч» (кер. Інна Ружева) м. Манчестер - Велика Британія; «Creatones» (кер. Анастасія Щирба) м. Цюрих – Швейцарія; «Мальва» (кер. Наталія Регеша) графство Ліш – Ірландія; «Перевесло» (кер. Катерина Саксон) м. Калгарі – Канада; «Муза» (кер. Валентина Мамчина) м. Мілан – Італія; «Червона калина» (кер. Катерина Алергуш) м. Пескара – Італія; хор «Hardy» (кер. Олексій Андрійчук, хормейстер Вероніка Шніцар).

Спільним фактором, що об'єднує всі названі хори є склад хористів. Це люди-біженці, що змушені лишити свої домівки, що нерідко зруйновані від ракет, вибуховою хвилею, наслідками окупації. Перебуваючи на чужій стороні, серед іншого менталітету, без знання мови та можливості повернутись назад, українці знаходять відряду у спільній волонтерській діяльності. За сприянням місцевої влади, в залежності від місця перебування, їм надаються необхідні умови для підтримки забезпечення такої діяльності, в тому числі приміщення.

Історії створення та організації початкового етапу роботи колективів, хоча й мають спільні риси, однак ставались за різних обставин. Деякі колектив,

діяли ще до початку війни на основі українців з попередніх міграційних хвиль, як от шотландський колектив «Оберіг».

Під час третьої хвилі еміграції у 1947 році до Шотландії почали приїздити українці, які не хотіли повертатися до радянського союзу після Другої світової війни, включно з військовополоненими, що проживали у таборах на окупованих Німеччиною території, яка належали Великобританії.

Після приїзду емігрантів почали засновуватися різні українські хорові та танцювальні колективи. Слід відзначити заснування у 1946 році української спілки «СУБ» (англ. AUGB), повністю «The Association of Ukrainians in Great Britain». Спілка має Шевченківську бібліотеку та архів у Лондоні, є організатором різних подій, приурочених наприклад, вшануванню «Пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 роки», займається видавництвом тематичних видань та газет.

Український хор в Единбурзі був заснований на початку 1970-х років українцями, які оселилися в Шотландії після Другої світової війни. Деякі учасники хору 1970-х років діють і сьогодні. Після вторгнення в Україну багато нових українців, які зараз живуть в Единбурзі та його околицях, приєдналися до хору, тепер відомого як «Оберіг». Керівник хору Каріна Червякова є професійною співачкою та диригентом і разом з хором намагається популяризувати українську культуру та українську пісню. За розповідями диригентки Каріни Червякової у хорі співали цілі покоління українців. Вони є нащадками українців у другому та третьому поколінні, які займаються цією справою й досі. Наразі, з тих шотландських українців, що залишилися ще у складі колективу станом на 2022 рік, є тільки двоє осіб, – Сенія та Луїза. Окрім цього, є українці, що давно живуть у цій місцевості та відвідують колектив.

Сучасне становище хору до початку повномасштабного вторгнення було в занепаді. Склад хору налічував трохи більше десяти людей, приміщення де займався колектив планувалось під продаж. Новий розквіт колективу стався у

зв'язку з приїздом великої кількості біженців з України. У цей час до колективу 7 листопада 2022 року потрапляє і новий диригент, Карина Червякова. Хормейстерка прибула до Единбургу у квітні з міста Синельникове Дніпропетровської області. Вона закінчила Дніпропетровське училище культури. Учасники хору є з різних міст: Харків, Запоріжжя, Львів, Маріуполь тощо. Часто, людям вже немає куди повертатися, певна кількість осіб мають вцілілі домівки і вони періодично туди навідуються, проте, у таких місцях, де дуже складно і небезпечно зараз.

Концертна діяльність «Оберегу» є досить динамічною, колектив брав участь у таких концертах: «Ukraine forever» (присвячений третій річниці російського вторгнення), шоу "Герої, які створили нас" присвяченому 75-річчю Королівського параду військових оркестрів «The Royal Edinburgh Military Tattoo», різдвяному концерті «Магія справжніх бажань» у Единбурзькому коледжі, проводять концерти для вшанування пам'яті жертв Голодомору та репрезентують українську культуру у рамках фестивалів «Fringe», «Climate Festival», «North Edinburgh Community Festival», «Edinburgh International Festival» і ін.

Ще один колектив, історія якого пов'язана з поколіннями минулих міграцій українців - хор з Англії, відомий під назвою **«Світоч»**. Ініціатором створення хору є випускниця Львівської музичної академії - Інна Ружева. Майбутня диригентка прибула до Великої Британії на початку 2017 року. У 2018 році вона знайомиться з деякими українськими емігрантами минулих поколінь. У 2021 році створює вокальний квартет щоб відзначити День Незалежності Великої Британії. Але на першу репетицію прийшло шестеро людей, було два тенори і баси, альт і сопрано, тоді ще долучилось 2 сопрано і один альт. Так, поступово квартет збільшувався і у 2022 році доріс до масштабів камерного хору. Зараз колектив налічує 14 людей. Більшість чоловічої партії є учасниками чоловічого хору «Гомін», серед них є син Ярослава Бабуняка, водночас, він є і адміністратором хору.

«Світоч» активно бере участь у різноманітних заходах та конкурсах. У 2023 році за підтримки «Товариства Українсько-Кіпрської дружби» колектив мав гастролі до Кіпру: у Ларнаці, Пафосі, Лімасолі та Нікосії. На концертах у Кіпрі проводили благодійність та усі зібрані кошти були передані у підтримку ЗСУ. В той самий рік, «Світоч» здобуває перемогу в одній з трьох номінацій та також друге і димлом у конкурсі «Huddersfield Mrs Sunderland» [42].

У 2025 році, спільно з Ліверпульським філармонічним оркестром долучається до відео-опери «Voices of hope and peace» (з англ. «Голоси надії та миру») британського композитора Джона Макх'ю. Відео-опера, заснована на реальних свідченнях тих, хто рятується від війни в Україні.

Подібно до камерного хору «Світоч», що сформувався на основі невеликого ансамблю, відбувалось зародження камерного хору **«Червона калина»** у італійському містечку Пескара. Керівниця хору Катерина Алергіш була перекладачем при міській лікарні для емігрантів, протягом чотирьох років працювала депутатом муніципалітету Пескара, наразі вона є діючим президентом асоціації АНОЛФ (італ. Associazione Nazionale Oltre Le Frontiere).

Спершу, це було тріо, яке у 2014 році складалось з трьох жінок, що люблять співати. Одна була родом з Донецька, інша з Києва, а п. Катерина з Чернівецької області. Поступово приєдналось ще п'ять жінок, та колектив досяг восьми людей. До повномасштабного вторгнення до складу входили навіть і росіянки, однак, після подій, пов'язаних із 24 лютим, вони покинули ансамбль.

Під час своєї діяльності «Червона калина» брала участь у фестивалі мистецтв «Яскраві таланти зими» у 2021 році, де здобула гран-прі, у жовтні 2023 року представляла українську культуру в інтернаціональному фестивалі «Multi» в Римі. У травні 2024 року за сприяння української асоціації «Nessuno Escluso» та хору було проведено благодійний концерт у підтримку Збройних сил України, який відбувся у приміщенні міського театру Св. Андрія.

Своїми спогадами, які спонукали до створення колективу у Дрездені поділилась керівник хору «Воля», Наталія Мороз. Пані Наталія, на момент вторгнення проживала у сумнозвісному м. Буча. Вона разом з родиною виїхали через одеську трасу до Дрездену, так як на житомирській трасі відбувався розстріл автовок та людей. Дорога зайняла п'ять діб, через хвилювання та тривогу, вона втратила голос та близько місяця не могла говорити.

Щоб впоратись з емоційними переживаннями їй спадає на думку створення хору, що також допомогло б іншим схожим вимушеним емігрантам знайти свій маленький куточок спокою у чужій країні. Вона почала пошук приміщення та людей через соціальну мережу Facebook та поступово збирала свій колектив.

Спочатку прийшло кілька людей, потім кількість людей стала сягати 15 і через місяць заснування, хор дав невеликий концерт. Під час перших репетицій, люди часто плакали під час співу. Було виділено навіть місце, де можна відійти та заспокоїтись, якщо накривали емоції. Особливо, це ставалось під час виконання українських народних пісень. Тому, керівниця просила хористів не стримуватись та при потребі відлучатись від репетиції.

Колектив регулярно працює над різними проєктами, бере участь у фестивалях, концертах. У вересні 2024 року хор «Воля» спільно з художницею Анною Мороз, яка підготувала мистецьку виставку, представили Україну на культурному обміні митців Дрездену у приміщенні Kulturbahnhof Radebeul. В тому ж році, хор виступає у пленарній залі мерії Дрездена на концерті «Chanukka und Weihnachten».

На південний захід від Німеччини розташована мальовнича країна, «земля франків» - Франція. У містечку Рен, відбувалось засідання української асоціації «Solidarite Bretagne-Ukraine», на якому обговорювались різні пропозиції, що може зробити українська спільнота задля підтримки України. Одну з таких пропозицій висловила Тетяна Хамзіна, вона ініціювала

проведення Вертепу на різдвяні святкування. До святкування ініціаторка зібрала людей через доступні способи (розміщення оголошення у різних групах, розголос серед знайомих). Так поступово утворився невеликий ансамбль, яким початково керувала донька Т. Хамзіної, скрипалька Альфія.

Через деякий час до хору долучається професійна співачка з м. Житомир - Євгенія Гінтовт, яка поступово бере роль диригента вокальної групи на себе. У такий спосіб з грудня 2022 року розпочалась історія ще одного колективу, що носить символічну назву «**Маланка**». Хор складається з аматорів та любителів хорового співу з досвідом та без нього.

2 грудня 2023 році хор бере участь у театральній виставі Пилипа Наум'яка і Марка Табориського, присвяченій Голодомору «Ukraine 1933 - Chroniques du Prince jaune» у перекл. «Україна 1933 - Хроніки Жовтого князя» ("Жовтий князь" - назва роману та автобіографічного оповідання українсько-американського письменника Василя Барки (опубліковано в Галімарді, 1981, переклад Ольги Яворської). Хор «Меланка» виконує на цій події кант «Ukraine 1933» (Слова J. Arnould) з репертуару хору «Chœur Montjoie Saint-Denis».

Північніше Франції, у містечку Портліш (графстві Ліш) під орудою Наталії Регеші зорганізувався український хор «**Мальва**». Майбутня диригентка, змушена була виїхати з дітьми з рідних теренів Київщини до чужої та холодної Ірландії. Як описує цей досвід еміграції сама хормейстерка: «...для мене було все страшно, чужа країна, чужі люди, хоча насправді від Ірландії була дуже велика підтримка, діти пішли до школи, нам надали житло...» (з інтерв'ю із диригенткою).

Наталія Регеша спільно з музичною організацією «Music generation» почали втілювати ідею створення хору з людей, які вимушено виїхали з України. Пошук хористів здійснювався через різні соціальні мережі, приміщення для репетицій було надано вищезгаданою організацією. На першу репетицію, люди прибули не тільки з Портлішу, але й приїхали з інших сусідніх

ірландських міст. Наймолодшому учаснику колективу - 16 років, найстаршій жінці - 74 роки.

У хорі беруть участь співаки з різних регіонів України: Донецька, Луганська, Маріуполя, Бахмуту, Інакієво, Запоріжжя, Одеси, Харкова, Львіва, Дніпра. Є дівчата, які вже не мають дому, також є у хорі хореографи, вони й співають і допомагають робити вокально-хореографічні постановки.

Наступний хор заснувала у швейцарському місті Цюриху Анастасія Щирба, випускниця Львівської музичної академії, клас доцента Флейчук Х. О. Хор носить назву – «Creatones». Даний колектив є філією хору, що існує в Україні у м. Львів. Це аматорський хор, який у своєму складі поєднав швейцарців, німців, українців, включно з емігрантами з Луганська, Одеси тощо. Більша частка людей не мають музичної освіти, за словами диригентки, «це не просто хор, це спільнота підтримки». Діє хор при церкві Святого Антона, основою репертуару є українська сакральна музика (Бортнянський, Ведель).

«Creatones» – креативний хор, концерти якого завжди відзначаються чимось особливим, що до глибини душі зачіпає слухача. Наприклад, «Меморіальний концерт пам'яті дітей – жертв війни в Україні» «Lichter in der Dunkelheit» (з нім. «Вогні в темряві») – це концерт при свічках зі звучанням сакральної музики (зокрема, «Панахиди» Романа Гурка), метою якого було привернення уваги до того, що війна триває та підняття українського питання, яке світові медіа висвітлювали все менше, - російські злочини, вбивство дітей. За підтримки платформи пам'яті «Меморіал», шеф-редакторка Анастасія Абрамець надала матеріали їхньої виставки «Втрачене дитинство». Це фото 30-ти дітей і історії їх життя від першої особи, німецькою та українською мовами.

Продуманою та зворушливою є концепція Анастасії Щирби зробити процесію хористів зі свічками до «надгробків» з фото жертв, поступово освітлювати храм з темряви до яскравого світла. Швейцарський художник стріт-арту Rirmin Weu одразу загорівся ідеєю як подати виставку: звичайні картонні коробки, покриті чорною тканиною, які слугували б підставкою для

фото. Хоча задум видається досить простим, порівняно з, наприклад, установкою спеціальних стендів, та він приховував глибокий символізм: алюзія на надгробки, що підкреслили лампадки біля кожного фото; окрім того, щоб почитати історії дітей, люди повинні були наче вклонитися пам'яті невинних ангелів.

До цікавих, великою мірою «просвітницьких» для швейцарської аудиторії стали організовані хором музичні проєкти, присвячені голодомору, що поряд із пропагуванням факту геноциду, знайомили публіку із сучасною українською хоровою музикою (зокрема, М. Скорика, Є. Станковича).

Знаковим став проєкт «1000 років української духовної музики», у якому хор «Creatones», серед багатьох інших шедеврів, спільно із хором «Софія» із Києва представили виконання 16 концерту Д. Бортнянського «Вознесу тя, Боже мой» за уртекстовою редакцією Маріки Кузьми (теж діаспорної діячки).

Хоровий колектив **«Перевесло»** з канадського містечка Калгарі провінції Альберта свою діяльність розпочав у травні 2022 року з хорового флешмобу – запису каверу пісні «Стафанія» гурту Kalush. Ця ініціатива здійснювалась за підтримки Конгресу Українців Канади, Калгарі.

На початку хор не мав своєї назви, однак після успішних репетицій та запису флешмобу хористи об'єднались під назвою «Перевесло». Засновницею колективу є Катерина Саксон (випускниця музичної школи ім. С. Крушельницької та магістратури університету ім. Івана Франка, м. Львів). Вона є ініціатором проведення співочих пікніків («Пікнік 1.0», «Пікнік 2.0», «Пікнік 3.0») у Бейкер-парку, де українці збираються разом і співають українських пісень. У пікніках беруть участь різні музиканти, як-от піаніст-імпровізатор Іван Харламов (переїхав після 2014 року з Луганська в Ірпінь, а після 2022 р оселився в Калгарі), співають українських пісень, часто під ритмічні звуки бас-гітари Вадима Краснова (колишнього басиста гурту «Mad Heads»). Згодом, ці пікніки переросли у більш масштабний проєкт «PerevesloFest».

З 2023 року «Перевесло» стало не просто хором, а цілим мистецьким центром з різними заняттями для дітей, що включають уроки малювання, заняття з танців - зумба, стрейчинг тощо.

Український диригент Олексій Андрійчук засновує проєкт «**Hardy orchestra**» у 2013 році у м. Одесі. Коли почалася війна Олексій Андрійчук виїздить з України, проте проєкт в Одесі функціонував ще до 8 березня 2025 року. Короткий термін диригент перебуває у Празі та організовує оркестр з українських музикантів. З серпня 2022 року, О. Андрійчук переміщується до Німеччини, де знайомиться з хормейстеркою Веронікою Шніцар (багатолітньою диригенткою Заслуженої академічної капели України «Трембіта», м. Львів) та з осені 2023 року утворює проєкт "Hardy" у Мюнхені. Хор має постійні концерти у Мюнхені а також спільні концерти з оркестром проєкту "Hardy", наприклад коцнерт до дня Незалежності України, чи концерти класичної музики тощо.

На відміну від інших хорів, наступний колектив вирізняється назвою – фольклорна група «**Муза**», засновницею якого є диригентка Валентина Мамчина. З огляду на назву, в репертуарі левову частку займають українські народні пісні: «Йшли селом партизани», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Зеленеє жито» і т. п.

Місцем розташування колективу слугує затишне місто на півночі Італії – Мілан. «Муза» почала діяти з жовтня 2023 року, та складається в основному з людей-аматорів, які не мають професійної музичної освіти. Керівник хору, Валентина Мамчина зазначає, що у колективі є лише одна жінка, яка є за професією культурним працівником, окрім того у хорі беруть участь волонтери італійці. У спільній справі об'єднались люди з різних міст: Мілану, Івано-Франківська, Львова, Коломиї, Харкова.

Фольклорна група має постійні концерти та зазвичай діє за підтримки різних асоціацій. Періодично таку підтримку надає міжнародна асоціація сприяння виконавським мистецтвам - «Recitar Cantando». Це вільна асоціація

друзів театру, яка була створена для популяризації культури, історії та традицій театру, музики та виконавських мистецтв, включаючи кіно та телебачення. Однією з важливих цілей цієї організації є заохочувати обмін знаннями та інформацією, активізувати зв'язки та сприяти формам співпраці між установами, національними та міжнародними дослідницькими організаціями, італійськими та іноземними державними і приватними організаціями, школами, некомерційними організаціями, а також підтримувати та розвивати відносини з культурними рухами та національними і міжнародними асоціаціями.

Спільно з «Recitar Cantando» було проведено низку концертів. Серед них концерт за мир, присвячений військовому конфлікту «Україна: 11 років спротиву», що відбувся 22 лютого 2025 року у храмі Parrocchia dei Santi Martiri Nabore e Felice (Парафія Св. Набора та Фелікса). До того ж, 20 жовтня 2024 року колектив виступав на концерті «Cantiamo insieme» у рамках фестивалю «Sagra di Baggio» у бібліотеці Baggio Via Pistoia.

Очевидно, що наше дослідження не змогло охопити діяльність всіх українських хорових колективів на еміграції, проте здійснений моніторинг дав змогу виявити спільне для усіх бажання бути причетним до наближення справедливого миру і утвердження національних коренів через плекання рідної співочої культури.

2.2. Організація репетиційного процесу під час перебування на чужині

Масове утворення нових хорових організацій та колективів різних форм сприяє поширенню української традиції хорового співу. Іноземна публіка з великим захопленням сприймає нашу музику та всіма можливими способами сприяє колективам, залучає на різні місцеві концерти та фестивалі, та за необхідності допомагає людям з житлом, транспортом тощо.

З багатьох інтерв'ю із керівниками черпаємо інформацію, що для залучення більшої кількості людей для співу у хорі, вони стикалися з

необхідністю зробити рекламне звернення у вигляді оголошення про набір до колективу; повинні були описати переваги співу у хорі, час репетицій та залишити актуальні контакти для зворотного зв'язку з керівником чи адміністратора хору. Для привернення уваги хор з проєкту «Hardy» мотивує майбутніх хористів широким вибором концертної програми, від класичної та барокової до творчості сучасних композиторів, а також регулярними концертами. А хор «Перевесло» з Канади використовує можливості мережі Instagram, де викладають на своїй персоналізованій сторінці різні промо-ролики про набір до хору.

Першорядне питання, з яким зустрічається щойно сформований колектив, це організація постійних репетицій. Відповідальність за пошук місця проведення репетицій лягає здебільшого на плечі керівника та залежить від рівня його комунікації та стресостійкості, не менш важливим є ставлення місцевої влади до підтримки України. Відтак, приміщення не завжди відповідатиме ідеальним критеріям для розміщення хору: добра акустика, наявність інструменту, зручність розташування для доїзду учасників, можливість обирати зручний час з урахуванням трудової зайнятості хористів тощо.

Коли приміщення врешті є знайдене, то потрібно взяти до уваги термін можливого перебування хору. Цілком зрозуміла тимчасовість такого рішення, але з позитивного – приміщення, нерідко надається безоплатно. Розглянемо проблему через призму досвіду опитаних хорів. Наприклад, хор «Меланка» (кер. Гінтовт Є.) спочатку займався у будинку жінки, яка мала велику родину і волонтери надали їй великий будинок. Через деякий час жінка продовжила еміграцію до Канади і хор звернувся до «Solidarite Bretagne-Ukraine», що надав йому місце для проведення репетицій. На сьогоднішній момент (березень, 2025

р.) «Меланка» має дві локації, одну з них надає асоціація, на іншу диригент має договір, оформлений на неї.

Хор з Ірландії «Мальва» (кер. Регеша Наталія), подібно до вищеописаного хору, теж має два приміщення. Однак займаються поперемінно в основному – це є «Music Center» (те саме, що музична школа). Коли канікули в останній, домовляються за місце у «Parish Center» (парафіяльний центр).

Отримані дані від респондентів інтерв'ю можемо узагальнити у наступній таблиці. (див. табл. 1.1)

Таблиця 1.1

Порівняння розміщення хорів

№	Назва хору	Країна, місто	Тип приміщення	Фінансова доступність
1	«Оберіг»	Шотландія	Будинок українського клубу «СУБ»	Безкоштовно
2	«Воля»	Німеччина	Великий кабінет на мансарді	Безкоштовно
3	«Меланка»	Франція	Два приміщення (договір на керівника інше надає асоціація «Solidarité Bretagne-Ukraine»)	Частково
4	«Світоч»	Велика Британія	Приміщення українського клубу «СУБ»	Безкоштовно

5	«Creatones»	Швейцарія	Приміщення надано церквою	Безкоштовно
6	«Мальва»	Ірландія	Приміщенні «Music Centre», «Parish Centre»	Безкоштовно
7	«Перевесло»	Канада	Приміщення асоціації гравців бріджу «Calgary Bridge centre»	Винаймають
8	«Муза»	Італія	Надає організація «Recitar Cantando»	Безкоштовно
9	«Червона калина»	Італія	Будинок диригента	Безкоштовно

Після організації приміщення, диригент починає власне підготовку до проведення репетиції. Хормейстер проводить прослуховування кожного хориста та розподіляє у відповідну партію (сопрано, альт, тенор, бас), також веде пошукову діяльність у виборі репертуарної спрямованості колективу, з огляду на наявність людей з музичною освітою та враховуючи стан вокально-технічних можливостей хору назагал. Згодом, диригент складає план репетиційної роботи, розглядає перспективу концертної діяльності та формує відповідно тематиці виступів, програму з конкретних творів. Програма має бути актуальною, викликати зацікавлення хору та бути змістовно зрозумілою. Важлива роль диригента в обґрунтуванні значення твору, тож доцільно розповісти хору про композитора, автора слів, причини написання композиції, якщо такі є. При проведенні розспівки, керівник має зосередити увагу на проблемних та важких місцях із розучуваних творів і підібрати відповідні вокальні вправи. Найбільш поширеним є проблеми переходу на багатоголосся,

тому досить доречним є використання вправ з елементами канону, спів арпеджіо та інтервальних чи акордових послідовностей.

Наступною проблемою, яку окреслює диригентка хору «Воля» Наталія Мороз, є постійний потік людей і робота з новим складом. З її слів, частина людей покидає хор і утворює власні вокальні групи, ансамблі і т. п., інша частина продовжує еміграцію далі. Крім того, деякі концертні майданчики не можуть вмістити повний склад хору, а тому доводиться розділяти людей і формувати невеликий ансамбль з огляду на умови концертного виступу.

Дійсно, проблема постійного складу стосується всіх аматорських хорів, з іншої сторони це надає можливість коригувати складність програми, прихід нових учасників, це як своєрідне колесо Фортуни – не можливо передбачити, яка нова людина долучиться і її вихідні музичні дані. Сюди ж можна віднести перешкоду планування регулярних репетицій, з огляду на те, що хористи крім хорової діяльності, працюють на основній роботі аби забезпечити власні родини. Зазвичай, хорові товариства мають одну репетицію на тиждень в межах годин зручних для всіх хористів. Перед важливими концертами кількість додаткових репетицій збільшується. На погляд хормейстерки Червякової Каріни, такої кількості репетицій для хору є дуже мало. Підкріплюючи свою думку, вона наводить приклад вивчення «Щедрика» М. Леонтовича. Вони три роки виконують «Щедрика» і три роки вивчають заново. Основна складність у постійній зміні людей, одна частина ходить постійно, інша – новенькі. Ми виконуємо триголосся тільки в одному місці, де вступають чоловіки, надалі співаємо двоголосся. Це нескладна обробка, але їм запам'ятовувати дуже важко за одну репетицію в тиждень. Вдома через брак часу вони не займаються, хоча диригентка, записує партії своїм голосом.

Вивчення партій у хорах зазвичай відбуваються повним складом. Вже під час репетиції виявляються складні місця, уривки поліфонічної фактури вивчаються окремо, по партіях. Щоб прискорити засвоєння матеріалу, диригент

записує кожну партію самостійно: програвання на фортепіано, спів голосом, сервіси YouTube, чи використовує програми музичних нотацій.

Часом, до репетиції інколи долучаються українські емігранти у другому, третьому поколінні, або іноземці. Випадки, коли долучались наші емігранти, описує керівник хору «Оберіг» - Каріна Червякова, яка розповідала про двох шотландців українського походження, Луїзу і Сеніа. Вони не розмовляють українською, і хористи поруч, по потребі перекладають їм все, що вони не зрозуміли.

Про випадки долучення іноземців до репетиції повідомляє і учасниця хору «Меланка» Кароліна Гаян, мова йде про французенку, меломана Катрін, яка вподобала українську музику, зокрема, фольк-гурту «Дахабраха», а також француза, якого цікавила історія радянського союзу і який частково володів українською та російською. Водночас, про залученість місцевих жителів до співу українських пісень повідомляє і керівниця хору «Муза» Валентина Мамчина та «Creatones» Анастасія Щирба.

Важливим серед сучасних емігрантів є мовне питання. Респонденти наводять випадки, коли українські сім'ї до початку повномасштабного розмовляли російською мовою, а після наступу свідомо перейшли або почали вивчати українську мову і природньо цікавитись українським культурним продуктом. Діти у таких сім'ях вступають у протиріччя, вивчаючи декілька мов. Наприклад, організовуючи дитячий хор у Ліверпулі, хормейстерка - Інна Ружева, зіштовхнулась з таким завданням. Вона розповідає, що у хорі багато учасників з Харкова, Маріуполя, Бердянська та Києва і багато з них намагаються говорити українською. З цими майбутніми хористами Інна Ружева створює хор «Український голос». Згодом, українські мігранти, що перебували у Ліверпулі захотіли, щоб діти вивчали українську мову, музику. Як висновок, вона організовує дитячий колектив, де спочатку кількість діток сягала 5-6 осіб, згодом їх стає біля 20.

Хтось швидко переключився на англійську і вже важко перейти на українську. Навіть у сім'ях діти попереходили на англійську при тому, що батьки спілкуються українською. Багато російськомовних, які взагалі не розуміють української і основна мова при асиміляції – англійська, вдома, на жаль, залишилася російська. Тому під час репетиції, багато вчимо української мови через пісні, танці, концерти, виступи і т. п. Привертає увагу ще один факт, який також описує Інна Ружева. Вона розповідає про мовні перепитії між сучасними російськомовними біженцями і тими українцями, які вже перебували тут. Вона зазначає, що українці діаспори (друге-третє покоління українців) говорять українською мовою, правда з особливостями місцевості звідки батьки родом.

Не менш важливим чинником на репетиції є отримання психологічної підтримки, що слугує своєрідною арт-терапією. Емоційне перенапруження, трагічні спогади, страх – все це є наслідками війни, і щоб відволіктись, люди згуртовуються в єдине ком'юніті – хор. Співаючи пісень, вони мають можливість знайти спокій та через звук виплеснути весь негатив, знайти внутрішній баланс.

Хористи взаємодіють між собою, діляться проблемами асиміляції в чужому середовищі та досвідом їх рішення. Так, наприклад, хористка з колективу «Оберіг» у Шотландії мала великі хвилювання за свого сина в Україні та кожную репетицію плакала. І майже через рік психологічної роботи, за спостереженнями керівника, вона почала більше посміхатися, та навіть жартувати. Українці ще з давніх-давен виплескують переживання через творчість, щоб полегшити свій стан від хвилювання, стресових станів. Румунська арттерапевтка Анка Геарасемеску, дослідила вплив творчості на дітей, які постраждали від війни у своїй статті: «Мистецтвотворення як спільна мова: арттерапія з українськими підлітками в центрах розміщення в Румунії». Вона провела декілька сесій та створила середовище, при якому діти були задіяні у творчому процесі, поступово заспокоювались. Діти починали

розповідати, що вони переживали під час початку війни і вивільнювали свої почуття у відповідних виробках. Їх вибір кольорів та прикрас припадав серед синьо-жовтого кольоротипу, що відповідало кольорам українського прапора. В результаті вдало підібраних творчих занять, як методів лікування ПТСР (посттравматичного стресового розладу), діти відчували безпеку та зв'язок з Україною і їм ставало відчутно легше [33 ст. 16-17].

Підсумовуючи основні умови, потрібні для організації репетицій, подаємо їх у таблиці за типом SWOT. Ця табличка слугує аналітичним збором всіх даних. За її допомогою можна прийняти стратегії для вирішення проблем проведення репетицій. Розтлумачується SWOT наступним чином: S (Strengths) - сильні сторони, «W» (Weaknesses) – слабкі сторони, «O» (Opportunities) – можливості, «T» (Threats) – загрози. (див. табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Swot-аналіз репетицій

Сильні сторони	Слабкі сторони
• Популяризація української культури; • Залученість та мотивація хористів до спільної справи; • Покращення психо-емоційного стану учасників.	• Відсутність постійного місця для репетицій; • Нерівномірне відвідування хористами репетицій; • Фінансування.
Можливості	Загрози

• Можливість отримати підтримку від різних організацій, програм, асоціацій; • Використання допоміжних інструментів для дистанційного вивчення хорових партій; • Співпраця з закордонними хорами та артистами.	• Втрата хористів через неможливість поєднувати з роботою та еміграцією до інших країн; • Загроза конфліктів учасників через різний рівень музичної освіти; • Погіршення якості звуковидобування через непристосовані приміщення для репетицій.
---	---

Звертаючись до таблиці 1.2 можна розробити ефективні стратегії вирішення, з якими спіткнулись диригенти під час організації. Щоб мінімізувати ризики слабких сторін, керівники при потребі шукають різні організації, приміщення для розміщення колективу, враховуючи графік роботи, за яким учасникам буде комфортно займатись. Якщо брати до уваги загрози, то керівник відділяє певну частину постійних учасників репетиційного процесу, які беруть участь в усіх концертах, при цьому з можливістю долучати нових учасників не порушуючи загального ансамблю. Для того щоб долучити більшу кількість охочих, диригенти або особи, яким це доручено, часто користуються можливостями Інтернету та розсилають оголошення про набір до хору чи ведуть свої сторінки у Facebook, Instagram, де охочі можуть почути виконання, результати праці та проявивши ініціативу, бути залученим до співу.

2.3. Аналітична експертиза проблеми у виборі хорового репертуару та процес міжнародної хорової інтеграції

Діяльність хорового колективу неможлива без добре підібраного репертуару. Ключовим етапом є відбір репертуару, що здійснюється безпосередньо керівником, якому крім фахової освіти, потрібні знання методики відбору та вміння передбачити реакцію публіки і самих хористів на обраний музичний твір.

Хоровий репертуар має відповідати рівню вокальної підготовки колективу та його технічним можливостям, він має бути актуальним та цікавим. Матеріал має бути простим та зрозумілим для виконавців, голосоведення – легкозасвоюваним та зрозумілим для музичного рівня виконавців. Різноманітність виконуваного матеріалу є запорукою всебічного розвитку кожного хориста, включно з масовим визнанням колективу публікою. Завдання диригента – вміти доступно пояснити художній зміст кожної композиції, всю динамічну палітру у контексті поетичного тексту, а також розтлумачити образне та смислове начало [2, ст. 18].

Хори, діяльність яких коротко висвітлено у попередньому підрозділі, являють собою аматорів своєї справи – одиниці мають досвід виконання в народних ансамблях, хтось закінчив музичну школу або відвідував гуртки загального музичного виховання. Часта причина долучення новоприбулих – потреба психологічної підтримки. Перебуваючи у пошуках свого куточку за кордоном, такі особи знаходили оголошення про набір до хору. Часто ці люди ніколи не співали, навіть досягнувши зрілого віку, вони починали нову для них справу з нуля.

Репертуар хору залежить від попереднього концертного планування майбутньої діяльності колективу. Основою репертуарної політики аматорських хорів є пісенний фольклор, оскільки він є національним надбанням кожного народу та наділяє рисами індивідуальності, відрізняє один народ від іншого. Тому для найкращої репрезентації української культури на міжнародній арені досить часто вибір репертуару припадає на традиційні українські народні пісні. Втім, обмежитись виконанням лише народного матеріалу буде певним

згодіям, оминаючи цілі жанрові пласти авторської української музики. З огляду на те, диригент повинен включати різноманітні зразки хорової музики, починаючи від духовних творів до кантатно-ораторіальних жанрів. Звичайною справою, є долучення до виконання, крім української музики, також і виконання зразків західноєвропейських композиторів, як вияв подяки міжнародним партнерам за підтримку України [2, ст. 19].

Наведемо короткий огляд репертуару колективів, що склали предмет нашого дослідження.

«Оберіг». Основою репертуару є українські народні пісні та різні сучасні композиції. Репертуар включає сучасні аранжування пісень українських гуртів: Олександр Ярмак «Дике поле», Jetty Neil «Козацькому роду»; українські народні пісні «Ой, роде наш красний», «Розпрягайте хлопці коней» та інші патріотичні твори: «За Україну» (сл. і муз. Миколи Вороного), «Дума про землю» (муз. В. Верменича, сл. Н. Сома), «Марш нової армії» (муз. Олеся Бабія), «Сумую» (муз. Nat Cartier).

«Світоч». Музичний репертуар представлений різноплановими творами:

Кантата М. Скорика «Весна» (дипломна робота диригентки), П. Ніщинський «Вечорниці» (вставний розділ до другої дії п'єси Т. Шевченка «Назар Стодоля»), І. Шамо «Три Поради»; українські народні пісні: «Не сходило вранці сонечко» в обробці І. Бідака, «Дощик» в обробці А. Дмитровича; щедрівки та колядки: «Щедрик» М. Леонтович, «Пречистая Діва» муз. В. Якимця, «Пахне світлиця» обр. Оксани Ярмак; духовні твори: «Благослови, душе моя, Господа», «Панахида» К. Стеценко, «Боже великий, єдиний» М. Лисенко. Також, твори композиторів В. Зубицького, В. Тиможинського, В. Сильвестрова, Г. Гаврилець тощо.

«Червона калина». Колектив виконує пісні українською та італійською мовою. При виконанні італійською мовою хористи послуговуються діалектом місцевості, де проживають – Абруццо. Місцева письменниця, Вінія Мантіні. написала декілька італійських пісень спеціально для «Червоної калини». Серед

них «Abruzzi nostre è na serenate» (пер. «Абруццо наш – ти наша серенада!»). Крім того, хор переклав з української на італійську мову: «Черемшина» (сл. М. Юрійчук, муз. Василь Михайлюк) і «Червона рута» (В. Івасюк). Серед творів з репертуару «Червоної калини» можемо назвати наступні: «Червона рута» (сл. і муз. В. Івасюка), «Не кричіть, журавлі» (муз. В. Конощенко, сл. В. Морданя, аранж. В. Марченка), «Лелеча доля» (муз. І. Кириліної, сл. В. Цілого), романс «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевич, сл. Д. Луценко).

«Воля». Виконавський репертуар складається з української музики, зокрема, народної та авторської. Серед українських народних пісень: «Чом ти не прийшов», «Несе Галя воду», «Ой, сад-виноград», «Ой там за лісочком», «Тиха вода» (обр. І. Павленка), «Ой, ти ніченько, чарівниченко» (обр. Івана Павленка), «Щедрик» (обр. М. Леонтович), «Пречистая Діва» (обр. В. Якимець). Крім того, хор «Воля» виконує «Ой, у лузі червона калина» (сл. С. Чарнецький, Г. Трух, муз. Степан Чарнецький), «Вигравай, сопілка» (Музика М. Мозгового, слова А. Демиденка) «Бандуристе, орле сизий» (сл. Т. Шевченка, музика Г. Гладкого, обробка Ю. Вовка), «Сіла птаха» (муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського) і ін.

«Меланка». Спрямованість хорового репертуару – фольклор. Перелік творів: «Чом ти не прийшов», «Ой, чий то кінь стоїть», «Била мене мати», «Ой у лузі червона калина» (сл. С. Чарнецький, Г. Трух, муз. С. Чарнецький), «Гей соколи», «Гей, плине кача». Водночас, «Меланка» співає французькі пісні наприклад, Bruno Coulais «Vois sur ton chemin» (з к\ф «Хористи»).

«Creatones». Діяльність хорового колективу пов'язана з церквою Römisch-katholische Kirchgemeinde Zürich (пер. Римо-католицька парафія Цюриха) й тому більшу частину репертуару складає духовна музика. У тому числі, «Світе тихий» Р. Гурко, «Lully, lulla, lullay» Ф. Стеффорд («Лелійко, спи» пер. - В. Пунько), «Хай мовчить усяка плоть людська» (піснеспів Великої суботи з Львівського Ірмологіону) та багато інших. Привертає увагу виконання хорового концерту №16 «Вознесу Тя, Боже мой» Дмитра Бортнянського,

особливістю є те, що диригентка хору - Анастасія Щирба, взяла для виконання оригінальну редакцію концерту, віднайдену американською дослідницею українського походження Марікою Кузьмою. Віднайдена редакція має відмінні риси з відомою всім редакцією концертів Д. Бортнянського Петра Чайковського. Останній досить часто суттєво коригував партитури концертів, прибираючи прикраси, роблячи на свій погляд деякі ритмічні, динамічні, часом інтонаційні правки [1].

«**Муза**». Згаданий хор вміщує у своєму репертуарі здебільшого українські пісні, проте й не є виключенням виконання італійської музичної творчості, наприклад, «Sarà Natale se» (Г. Транчіда, Ф. Тротта). Репертуар «Музи» складає: укр. нар. пісні («Зелене жито», «Ой у вишневому садочку», «Іванку, Іванку»), крім того «Червона рута» (муз. і сл. В. Івасюк), "І в Вас, і в нас хай буде гаразд!" (сл. В. Лагода, муз. Г. Верьовка), «Ой у лузі червона калина» (сл. С. Чарнецький, Г. Трух, муз. С. Чарнецький) тощо.

«**Мальва**». Репертуарна політика вибору творів зосереджена на виконанні українських та ірландських пісень. В українську добірку входять: «Зелене жито», «Гей соколи», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Там на горі, на Маківці», «Чом ти не прийшов», «Туман яром», «Пісня про рушник» (сл. А. Малишко, муз. П. Майбороди), «Київський вальс» (сл. А. Малишко, муз. П. Майбороди). До ірландської добірки - «Mo Ghille Mear», «The rising of the moon», «The fields of Athenry», «Tell me ma», «Wild rover» «Molly Malone» «Ireland's call» і багато інших.

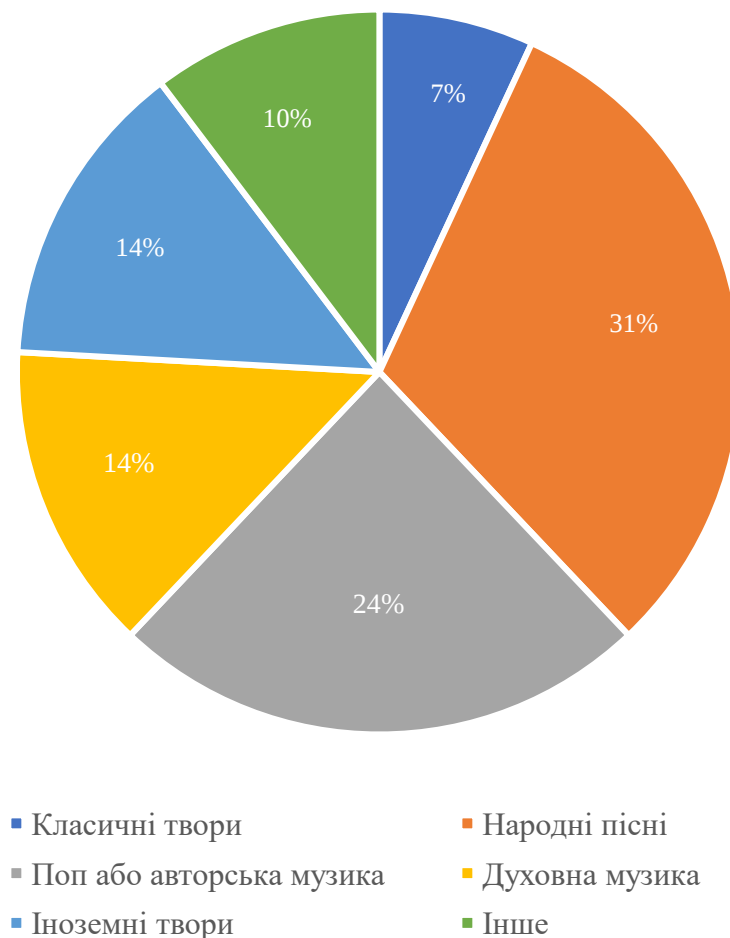
«**Перевесло**». Концертна програма хору представлена популярними зразками естрадних виконавців: Тіна Кароль «Україна – це ти», Тауаппа «Фантастична жінка», Monatik «А що?», Кузьма Скрыбін «Старі фотографії», MamaRika і Kola «Люди», Domiy Baryk «Садок вишневий коло хати». Також, колектив активно виконує українські народні пісні: «Ой на горі два дубки», «Розпрягайте, хлопці, коні», «Ти ж мене підманула» тощо.

«Hardy». Виконавський репертуар хору представлений не тільки хоровою але й спільною творчою роботою з оркестром під орудою головного диригента Олексія Андрійчука. Хор виконує різножанрову музику: ораторії, кантати, меси таких композиторів: Й. Баха, Г. Генделя, Л. Бетховена, А. Дворжака, А. Моцарта, К. Вебера. До репертуару входять і духовний пласт українських композиторів: «Пречистая Діва», Д. Бортнянського хоровий концерт №34 «Да воскреснет Бог», М. Вербицького «Хваліте» та «Ангел вопіяше», М. Леонтович «Отче наш», М. Гайворонський «Тебе поєм», К. Стеценко «Благослови, душе моя, Господа» і ін.

Всі описані дані ми можемо узагальнити за допомогою таблиці. (див. таблицю 1.3)

Таблиця 1.3

Аналіз репертуару хорових колективів

З таблиці 1.3, ми спостерігаємо, що народні пісні складають найбільшу частину репертуару хорів – 31 %. Воно й не дивно, адже найбільш доступнішим способом для передачі української музики до іноземної публіки є українські народні пісні. Саме у них закладений культурний код нашої нації, що є нашою нематеріальною спадщиною, яку не змогли забрати вороги.

ВИСНОВКИ

Історіографія сучасних українських хорів за межами нашої держави у першу чергу розкриває їх діяльність як важливий феномен, що виконує мистецьку місію у репрезентації національної культури і виступає елементом культурної дипломатії. Не менш важливою є соціально-дипломатична функція об'єднання українців у єдину громаду, де кожен може знайти емоційну підтримку, «висловитися» через спів, часто глибше пізнати свою ж рідну культуру і мову. Отже, зовнішньо і внутрішньо спрямовані комунікативні вектори є на сьогодні базовими у функціонуванні українських хорових осередків за кордоном.

Здійснивши аналіз творчого становлення Олександра Кошиця як центральної постаті діаспорного хорового руху українців у 20-30 рр. ХХ ст. в контексті найновіших джерел, зокрема, його Щоденника, – пересвідчуємося, що постать Маестро свого часу слугувала своєрідним еталоном у хоровій культурі Європи і мала великий вплив на становлення хорового мистецтва у світі, загалом.

Аналіз діяльності Української капели О. Кошиця та її феноменальної ролі у формуванні культурного іміджу України у світі дозволив прокласти мости історичних паралелей із сучасністю, коли багатьом українським хорам в черговий раз доводиться доносити світові правду про самотність української нації та її культури, про минулі і сучасні злочини геноциду і терору, знайомити світ з іменами композиторів, чиї таланти стоять в ряду вершинних проявів людського духу.

Негативні фактори, які спричиняли еміграційні хвилі, такі як військові дії, голод, переслідування тощо з іншої сторони вилилися у становлення і велику просвітницьку діяльність за межами України величезної кількості культурних діячів, серед яких імена Андрія Гнатишина, Платоніди Щуровської, Дмитра Котка, Нестора Городовенка, Степана Гумініловича, Мирослава Антоновича і багатьох інших.

Моніторинг сучасного стану діяльності українських хорових колективів на еміграції висвітлює нові імена диригентів-хормейстерів, - Каріни Червякової, Наталії Мороз, Євгенія Гінтовт, Інни Ружевої, Анастасії Щирби, Наталії Регеші, Катерини Саксон, Валентини Мамчиної, Катерини Алергуш, Олексія Андрійчука, Вероніки Шніцар та багатьох інших.

Завдяки методу інтерв'ювання у роботі було розглянуто основні проблеми репетиційного процесу, здійснюваного на емпіричному досвіді керівників хорів і узагальненого нами у вигляді таблиці SWOT, через яку було сформульовано основні проблеми та стратегії вирішення питання організації репетицій у інших державах.

Крім того, було проведено аналіз у відборі репертуару, що виконується колективами на момент написання даної роботи. Узагальнивши його результати, спостерігаємо, що народні пісні і їх обробки складають найбільшу частину репертуару хорів – 31 %, адже вони є найдоступнішим способом передачі української музики іноземній публіці. 24 % становить популярна і авторська музика, по 14 % - духовні композиції і твори іноземних авторів (найчастіше тої держави, у якій функціонує той чи інший колектив), 7 % - класичні твори і 10% інше.

Дієвою формою презентації публіці культурних і політичних месенджів виступають мистецькі проекти-перформанси, що поєднують хоровий спів, образотворче мистецтво, фотовиставки і ін. Серед одних із найяскравіших – проекти хору «Creatones» (Львів-Цюрих), здійснені під керівництвом і за ідеями диригентки хору Анастасії Щирби.

У підсумку зазначимо, що сподіваючись на швидке встановлення справедливого миру, усім українцям варто пам'ятати як впродовж часів радянського тоталітарного режиму, діяльність чисельної діаспори стала рятівною ниткою, завдяки якій нація змогла вистояти і почати віднову після розвалу СРСР. Сьогодні ж, активний хоровий рух українців за кордоном є

вагомою цеглиною у будівлі європейсько інтегрованої, але культурно самобутньої української держави.

Список використаних джерел

1. Marika C. Kuzma. Dmitry Bortniansky 35 Geistliche Konzerte für Choir. Verlag des Klosters Buchhagen, 2008. С. 152 – 159.
2. Бермес, І. "Репертуар дитячого хору як педагогічна проблема." Молодь і ринок 9 (2015): 15-19.
3. Бессонова, М. М. Воєнна” хвиля еміграції з України 2022 р. та українська діаспора. Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна, Київ. . 2023
4. Василик Д. Хор Д. Котка у світлі публікацій в газеті “Діло” 20-х рр. ХХ ст. - Молодь і ринок, 2023 106-110 ст.
5. Горак, Я. Р. (2011). Вокально-виконавська та диригентська діяльність Володимира Садовського. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство, (2), 8-16.
6. Гордєєва-Ковальчук Тетяна Камертон української душі – Дмитро Котко СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМІН СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СЬОГОДЕННЯ І Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених 93-96
7. Граб, У. "Візантійський хор Антоновича в українських політичних акціях: значення і ризики." Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені МВ Лисенка 48 (2022): 21-27.
8. Дацюк, С. "Андрій Гнатишин–видатний композитор, диригент та громадський діяч української діаспори." Молодь і ринок 9 (2011): 51-55.
9. Дмитро Котко та його хори: статті, рецензії, спо-гади, документи/ Редактор-упорядник Степан Стельмахук. Дрогобич: Відродження, 2000. 336с.

10. Інтерв'ю - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. Словник - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=інтерв'ю> (дата звернення: 16.05.2025)
11. Слейко Ірина. Передумови та особливості міграції українського населення до США. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Випуск 39. С. 187–194
12. Карась Г. Фемінізація української хорової культури першої половини XX століття (на прикладі життєтворчості Платоніди Щуровської-Россіневич). Synergetic paradigm of Ukrainian choral culture: collective monograph / reviewers: Karas H. V. Wloclawek, Poland : Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. С. 1–17.
13. Карась, Ганна Василівна, and Л. В. Обух. "Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX ст." (2012).
14. Кияновська Л. О. Українська музична культура: Навч. посіб.— Львів: "Тріада плюс 5 ; 2008.— 344 с: фото.
15. Кметюк Т. В. Творчість диригента Дмитра Котка в дзеркалі польської преси (1922–1926 рр.). Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2023. № 2. С. 181–186.
16. Комаренко Т.О. ГОРОДОВЕНКО Нестор Феофанович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Gorodovenko_N (останній перегляд: 12.09.2024)
17. Косик, В. М.. Симон Петлюра = Simon Petlura / Володимир Косик ; пер. з фр. Я. Кравець; Наук. т-во імені Шевченка, Львів. нац. ун-т імені І. Франка. – Львів: [НТШ], 2000. – 87 с.

18. Кошиць О. З піснею через світ. Подорож Української Республіканської капели. Т. 1. Вінніпег, 1952. 198 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21537/file.pdf>
19. Кошиць О. Спогади. Winnipeg, Manitoba : Культура й освіта, 1947 . Ч. 2. - 1948. - 272 с.: іл.
20. Кошиць О. Спогади. Ч. 1 / О. Кошиць. – Вінніпег ; Монітоба : Культура й освіта, 1947. – 367 с.: порт.
21. Марія Прус - Біографія автора - Радіо Свобода. Радіо Свобода Україна – новини, ексклюзиви і перевірені факти. URL: https://www.radiosvoboda.org/author/марія-прус/pb_tqr (дата звернення: 16.05.2025)
22. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник /– К.: БЛАНК-ПРЕС, 2015. – 100 с. Рецензенти: Ірина Голубовська, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства та класичної філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Олександр Леута, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
23. Накашидзе І. С. Проблема освітньої еміграції сучасної молоді // Тези II Міжнародної науковопрактичної конференції «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» (4 червня 2020 р., м. Миколаїв). - Миколаїв, 2020. - С. 39-41
- Накашидзе І. С., Проблема освітньої еміграції сучасної молоді
- молодівільський форум – 2020: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі
24. Наріжний С. Українська еміграція. Прага, 1942. 372 с. . Електронний ресурс. Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2648/file.pdf>

25. Новиков А. О. Театр Миколи Садовського. Літератури світу: поетика, ментальність і духовність, 9, 2017. 202–212.
26. Остафійчук З. «Деякі аспекти організації дитячих хорів у США та Канаді (остання третина XX століття). Музикознавчі студії : 36. Ст. Львів 2008., 143-148
27. Паньків Я. Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті, Видавництво Братства кол. Вояків 1.Української Дивізії Уна Станиця в Монтреалі Канада, 1998, Монреаль 132 ст.
28. Парфентьева І. П. Музично-педагогічна діяльність Нестора Городовенко (на прикладі вивчення творів А. Веделя). Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 1.33. С. 143–146
29. Пасіонарність в епістолярії Олександра Кошиця. Щоденник. Незнаний IV том : науково-документальне видання / Ідея і концепція видання – кандидата мистецтвознавства Наталі Калущкої; науковий редактор-упорядник, передмова – доктор мистецтвознавства, професор Лю Пархоменко; науковий редактор-упорядник – доктор мистецтвознавства, професор Ганна Карась; розшифрування і комп'ютерний набір – Володимир Сліпченко, Віолетта Симканич, Ганна Карась. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2023. 182 с. Олександр Кошиць. Релігійні твори. За редакцією Зіновія Лиська. Видавництво ім. З. Лиська, Нью-Йорк, 1970 р. 738 сторінок.
30. Перепелюк О. М. Церковний спів: навчання та хорове виконавство в Київській єпархії (XIX – початок XX століття) : монографія / Ольга Перепелюк ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2021. – 193 с.
31. Пересунько Тіна. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ. Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с.

32. Поети, видавці, дисиденти: кого забрав від нас 2022-й. Читомо | Культура читання і мистецтво книговидавання | Усе про книги | Читомо - портал про культуру читання і мистецтво книговидавання. URL: <https://chytomo.com/poety-vydavtsi-dysydeny-koho-zabrav-vid-nas-2022-j/> (дата звернення: 16.05.2025)
33. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науковопрактичної конференції (31 березня – 2 квітня 2023 р.) / [за наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової]. Київ, 2023. 163 с.
34. Муштенко С.. М.К. Садовський та його театр. Музей театального, музичного та кіномистецтва України | Головна. URL: <http://tmf-museum.kiev.ua/ua/1/public/sadovsky.htm> (дата звернення: 16.05.2025).
35. Семенко, Л. Наш тихий геній Леонтович / Лариса Семенко. Дніпро : Видавець ФОП Максимовська Ю. А., 2024. 856с., 16с. : фото, іл.
36. Смишляк А. «Київський Митрополичий Хор (XIX – поч.XX ст.). Соціокультурний портрет спільноти» // ЕМІНАК. – 2016. – № 2 (2); Л. Пархоменко «Легендарний Яків Калішевський в українській хоровій культурі» // Музична україністика: сучасний вимір. Збірка наукових статей на пошану д. м. Л. Пархоменко. – Вип. 1. – К., 2005.
37. Сободар, Олександр. "Гуманітарний чинник в українсько-нідерландських відносинах у 1991–2016 рр." Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія 2.2 (2017): 142-149.
38. Суспільне Культура. «Щедрик проти "руського міра"» | Документальний фільм на Суспільне Культура, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OjQr-IP3Qsk> (дата звернення: 16.05.2025).
39. Сятецький К. Український хор "Думка" з Нью-Йорка: етапи становлення, розвитку і творчих злетів колективу / К. Сятецький // Молодь

- і ринок. - 2012. - № 10. - С. 59-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_10_13
40. Сятецький, Корнель. "Український хор Думка" з Нью-Йорка: етапи становлення, розвитку і творчих злетів колективу." Молодь і ринок 10 (2012): 59-64.
41. Турчак, Л.І. (2021). Творча діяльність Нестора Городовенка в Україні та за кордоном. Питання культурології, 80-92.
42. Українська камерна музика на берегах Кіпру та молитва за Україну. <https://ukrcy.news/2023/08/11/ukrayinska-kamerna-muzyka-na-beregah-kipru-ta-molytva-za-ukrayinu/>.
43. Хор "Бурлака" Ріміні 1945-Торонто 1995. Автор: Хор "Бурлака" Ріміні 1945-Торонто 1995. Опубліковано: Торонто, 1995. Сторінок: 44 с. Видавництво: Управа Хору .
44. Шевченко Т. Видання "Малий Кобзар для дітей з малюнками", видавництво "Український учитель", 1911. З фонду рідкісних видань Національної бібліотеки України для дітей <http://www.chl.kiev.ua/>
45. Шибанов Г. Нестор Городовенко. Життя і творчість. — К., вид-во ім. О.Теліги, 2001. **20**
46. ЮНЕСКО. Атлас мов світу, що знаходяться під загрозою зникнення [Електронний ресурс] // United Nations Ukraine. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/2454-2009-02-20-00-00-00-yunesko-predstavlyae-atlas-mov>, вільний (дата звернення 22.09.2019).

ДОДАТКИ

Додаток №1

«Оберіг» (кер. Каріна Червякова)

Додаток №2

Камерний хор «Світоч» (кер. Інна Ружева)

Додаток № 3

«Червона калина» (кер. Катерина Алергуш) м. Пескара

Додаток № 4

«Воля» (кер. Наталія Мороз)

«Меланка» (кер. Євгенія Гінтовт)

Додаток № 6

«Creatones» (кер. Анастасія Щирба)

Додаток № 7

«Мальва» (кер. Наталія Регеша)

Додаток № 8

«Муза» (кер. Валентина Мамчина)

Додаток № 9

«Перевесло» (кер. Катерина Саксон)

Додаток № 10

«Hardy» (Гол. диригент Олексій Андрійчук, хормейстер Вероніка Шніцар)

